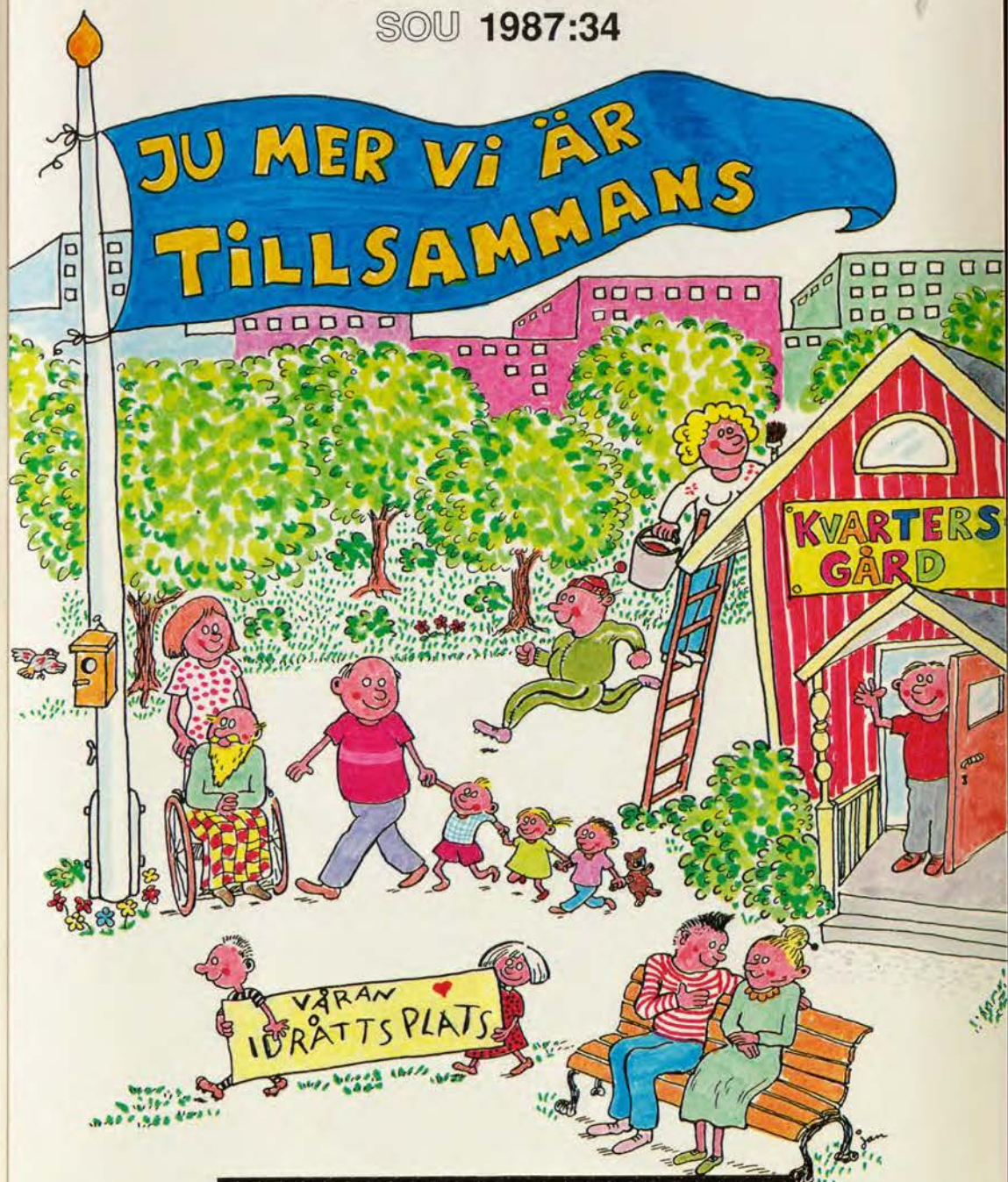
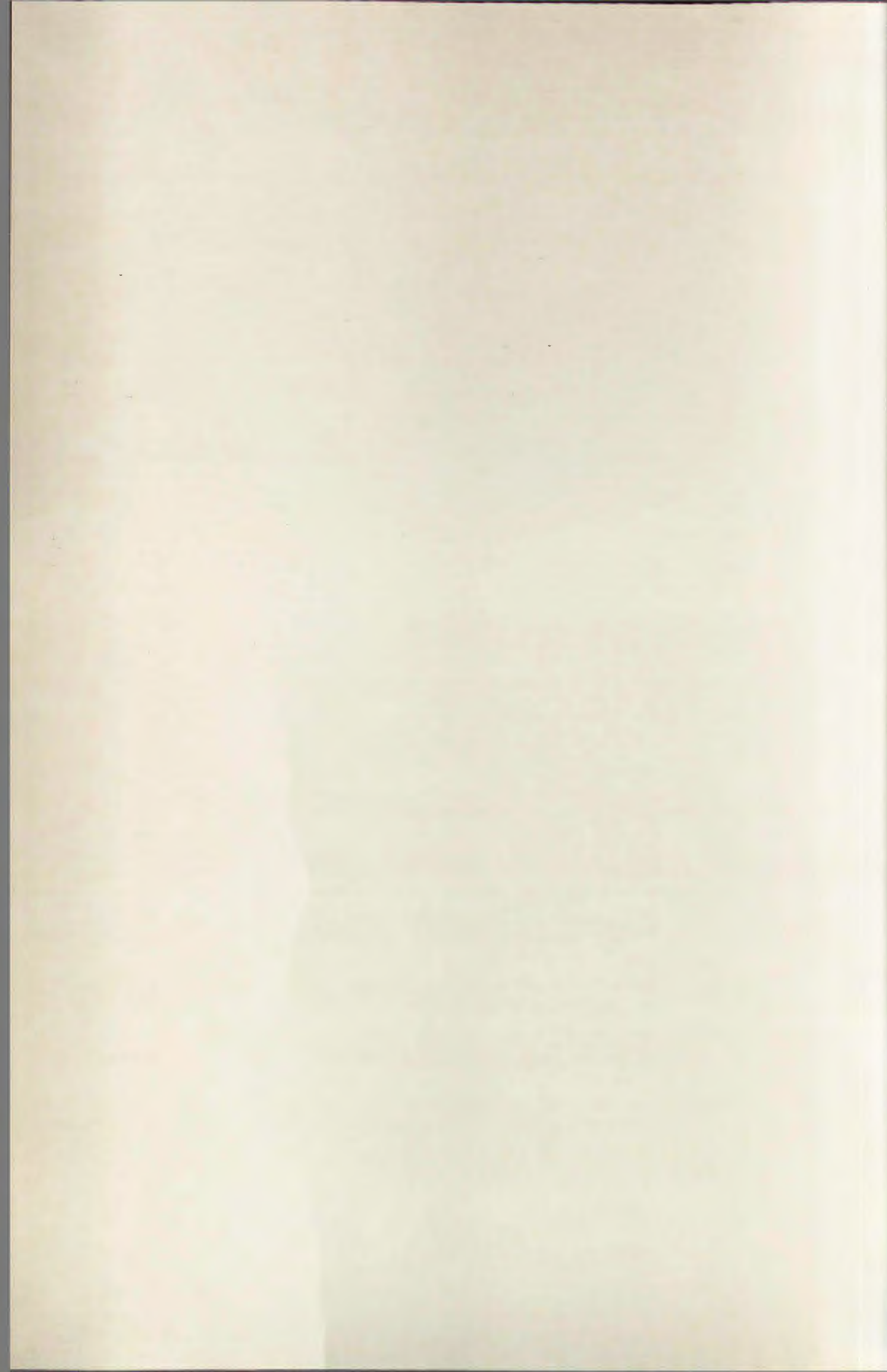

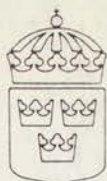
Kef

JU MER VI ÄR TILLSAMMANS, del 2:

EXEMPELSAMLING

Statens offentliga utredningar

1987:34

Civildepartementet

Ju mer vi är tillsammans

Del 2 Exempelsamling

Betänkande

av 1986 års folkrörelseutredning

Stockholm 1987

Beställningsadress:
Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 STOCKHOLM
Tel: 08/739 96 30

Allmänna Förlagets bokhandel:
Informationsbokhandeln
Malmorgsgatan 5, Stockholm
Tel: 08/739 95 65

Beställare som är berättigade till remissexemplar
eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor
SOU-förrådet
103 33 Stockholm
Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8.10–12.00 (externt och internt)
08/763 10 05 12.00–16.40 (endast internt)

ISBN 91-38-10011-8
ISSN 0375-250X

Omslag, illustrationer: Jan Kjellberg
Produktion Allmänna Förlaget AB
Graphic Systems AB, Göteborg 1987

Till Statsrådet och Chefen för civildepartementet

Genom beslut den 22 maj 1986 bemyndigade regeringen chefen för civildepartementet, Bo Holmberg, att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå åtgärder med syfte att ge ett ökat ansvar åt folkrörelser, föreningar och kooperativ i offentlig verksamhet. Uppdraget innefattar också en översyn av statsbidragen till folkrörelserna.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades f. förbundsordföranden Karl-Åke Granlund som särskild utredare fr.o.m. den 6 augusti 1986.

Fr.o.m. den 2 oktober 1986 förordnades som sakkunniga följande personer: sakkunnige Björn Andersson, civildepartementet, sekreteraren Katarina Svensson, Örebro kommun, förbundssekreteraren Raymond Svensson, Bygdegårdarnas Riksförbund samt ekonomichefen Bertil Östberg, Folkpartiets Riksorganisation.

Som experter åt utredningsmannen förordnades den 2 oktober 1986 organisationssekreteraren Per Olof Jönsson, HSB:s Riksförbund, parkarbetaren Britt Marie Glaas, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Sandviken samt departementssekreteraren Kent Ivarsson, civildepartementet. Kanslijuristen Bengt Borgström förordnades som expert den 1 december 1986. Den 6 april 1987 förordnades vidare som experter revisionsdirektören Gunilla Nordström, Riksrevisionsverket och förbundssekreteraren Ingvar Söderberg, Folkbildningsförbundet.

Huvudsekreterare är sedan den 1 september 1986 planeringschefen Hans Andersson. Biträdande sekreterare är sedan den 1 oktober 1986 ombudsmannen Gunlög Bergander samt sedan den 15 december 1986 redaktören Kaj Nyman. Kristina Ringdahl har varit assistent under

utredningens arbete. Utskrift av betänkandet har gjorts av assistent Kerstin Ahnfeldt och assistent Desirée Illestad.

Utredningen har antagit namnet Folkrörelseutredningen.

Genom beslut den 12 mars 1987 bemyndigade regeringen statsrådet Ulf Lönnqvist att göra en särskild översyn av statsbidragen till barn- och ungdomsorganisationerna. Översynen skulle ske genom tilläggsdirektiv till folkrörelseutredningen.

Som särskild sakkunnig åt utredningsmannen i översynen av statsbidragen till barn- och ungdomsorganisationerna förordnades den 6 april 1987 marknadsföraren Bert Valtersson. Sekreterare med knytning till denna översyn är sedan den 1 juni 1987 sekreteraren Anders Lundkvist och sedan den 18 maj 1987 konsulenten Gunnar Sallstedt.

Samtidigt med detta betänkande överlämnar utredningen betänkandet (SOU 1987:33) Ju mer vi är tillsammans samt betänkandet (SOU 1987:35) Ju mer vi är tillsammans, del 3 Underlag för reformer samt förslag. Samtidigt överlämnas betänkandet Statsbidragen till barn och ungdomsorganisationerna. Ett betänkande rörande statsbidragen till folkrörelserna överlämnas senare under hösten.

Folkrörelseutredningen överlämnar härmed betänkandet (SOU 1987:34) Ju mer vi är tillsammans, del 2 Exempelsamling.

Stockholm den 1 september 1987

Karl-Åke Grönlund/Hans Andersson

Gunlög Bergander

Kaj Nyman

FÖRORD

Folkrörelseutredningen har i betänkandet Ju mer vi är tillsammans, del 1 (SOU 1987:33) redovisat inventeringar och enkäter som översiktligt givit en bild av skilda föreningsverksamheter i landet. Det är mycket imponerande aktivitet. En stor mängd av dessa verksamheter har anknytning till den verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting.

Vår redovisning av föreningsverksamheter grundar sig också på erfarenheter vi vunnit vid våra besök hos ett hundratal organisationer på riksplanet och lokalt. Vid dessa besök har vi funnit både exempel på nya initiativ från föreningslivet och exempel på verksamheter som pågått sedan många år. Vi har i detta betänkande samlat en liten del av dem för att hjälpa till att sprida erfarenheter och för att ge en bakgrund till en del av våra förslag till reformer.

Exemplen här, där inte annat angivits, utarbetats inom utredningens kansli. Utredningen har inte tagit ställning till sakbeskrivningarna i detta betänkande.

"Ju mer vi är tillsammans"

Del 2

EXEMPELSAMLING (SOU 1987:34)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SID

1.	OMSORGSVERKSAMHETER	6
	- Två föräldrakooperativa daghem	7
	- Kontaktverksamhet i ett bostadsområde - - Röda Korset	13
	- Pensionärsföreningen Tärnans verksamhet	20
	- Organisering av dagcentraler - RSMH	22
	- Kvinnojouren Blåkklockan	30
	- BRIS-jourtelefon	36
2.	REHABILITERING, HÄLSO- OCH FRISKVÅRD	39
	- Friskvård - Korpen i Västerbotten	40
	- Missbruksvård - RIA-DORKAS i Örebro	43
	- LO-Verdandi i samarbete	46
	- Ungdomsverksamhet i storstad	51
3.	FRITID OCH KULTUR	55
	- Exemplet Sunnanå	56
	- Örnö Bygdegård	59
	- Motettens Folkets Husförening	63
	- Föreningen Magasinet i Örebro	67
	- Glesbygdskultur - Vuxenskolan	70
	- Folkrörelsearkivet i Västerbotten	72

4. BOENDET	75
- Kontaktkommittéverksamhet - fyra exempel från Hyresgäströrelsen	76
- Produktion och konsumtion av sociala tjänster i boendet	87
- Riksbyggen och framtiden för kooperativ utveckling	107

1. OMSORGSVERKSAMHETER

TVÅ FÖRÄLDRAKOOPERATIVA DAGHEM

Föräldrakooperativt daghem - föräldrar arbetar i barngruppen

I de flesta föräldrakooperativa daghem arbetar barnens föräldrar i barngruppen tillsammans med anställd personal. Så fungerar det i daghemskooperativet Hoppet i Nacka.

På Hoppet finns plats för 12 barn. Man har tre personer anställda, en föreståndare på heltid och två barnskötare på deltid. Dessutom arbetar föräldrarna på daghemmet så att det motsvarar en heltidstjänst. Företrädesvis har man lagt upp det så att föräldrarna jobbar hela veckor.

Kerstin Strömberg är föreståndare för barnstugan sedan 1981. Hon har upplevt hur attityderna gentemot föräldrakooperativen har svängt, både bland tjänstemän och personal på kommunens daghem och bland politikerna. Från att ha varit ganska negativa till kooperativen har nu de flesta blivit rätt positiva. Margareta Degerman är en av föräldrarna. Hon vet hur svårt det var att starta ett kooperativ då:

- För att klara av allt motstånd måste några av föräldrarna vara vana byråkrater. Och det största hindret var att hitta lokalen och sedan klara alla irrvägar genom de olika myndigheterna för att få den godkänd.

Margareta tycker att det ska finnas en person på kommunen, som de som vill starta ett kooperativ ska kunna ha kontakt med. Föreningen "Vårat Dagis" gillar hon. Det är en bra idé att samla kooperativen i en organisation som hjälper dem - både nya och gamla - med information.

I Nacka finns det en broschyr som berättar hur man startar ett kooperativt daghem. Men Eva Lundgren, ordförande i föreningen, tycker inte att den är särskilt bra.

- Det är mycket lättare om man vet från början vilka vägar man ska gå och om man har kontakter.

I Nacka finns också Pysslingen, daghemmet som drivs av ett privat företag. Men det är inget alternativ, tycker Margareta:

- Vi har en stark anknytning till den offentliga sektorn. Vår personal är anställd av kommunen. Det som skiljer är vårt engagemang som föräldrar.

Och det är det som fått henne att välja kooperativet framför en plats på ett kommunalt daghem:

- Vi planerar allt tillsammans, ända ner till vilken mat vi ska laga. Vi känner alla barn - vi vet precis vilka barnen pratar om när de kommer hem på kvällen. Vi har ju också aktiviteter på fritiden tillsammans, hela familjerna.

Arbetsplikten vill ingen av dem vara utan - Även om den ibland innebär problem.

- Det är viktigt att det är både mammor och pappor på daghemmet, tycker Kerstin, föreståndare. Det är bra för barnen att träffa män och kvinnor, och det fungerar lite som en föräldraskola för männen. De växer...!

För personalen kan det naturligtvis vara jobbigt att byta arbetskamrater varje dag.

- Vi har ju handledarrollen hela tiden, säger Kerstin. Och det krävs eftertanke för att se var föräldrarna ska vara, så verksamheten fungerar.

- Men samtidigt skulle jag inte vilja vara utan föräldrarna. Det är positivt att träffa dem kontinuerligt, och vi vet ju mer om barnens familjer på det här viset.

Vilka föräldrar är det då som söker sig till kooperativet? Det finns undersökningar som visar att gruppen högre tjänstemän är överrepresenterad samtidigt som arbetarfamiljerna är underrepresenterade i kooperativa daghem, jämfört med kommunala.

- Det var nog en rätt homogen grupp som bildade kooperativet, säger Margareta. Det var jämförelsevis gamla föräldrar (närmare 40 än 30 år), som hade utbildning och jobb och hade väntat med att skaffa barn tills vi hade tid och ork att satsa på dem.

- Och, tillägger Kerstin, det har varit familjer som har kunnat påverka sin arbetstid.

Men de är överens om att gruppen föräldrar blivit mer heterogen.

- Det är lättare för en arbetarfamilj att komma in när det finns ett fungerande kooperativ än att försöka starta ett - med alla de hinder det finns, säger Kerstin.

Och Eva vill gärna att det är blandat:

- Det är en fördel att ha barn och föräldrar från alla samhällsgrupper med i kooperativet. Det är ett bra sätt att vara med sina barn i det dagliga livet.

Kooperativen i Nacka ska hämta sina barn ur den kommunala barnomsorgskön. Men de kommer inte automatiskt - från kooperativets sida har man alltid fått jobba aktivt för att fylla de platser som blivit lediga efterhand.

- Vi har inte upplevt att barnomsorgsassistenterna har varit särskilt intresserade av att propagera för vårt kooperativ, säger Kerstin. När man anmäler sitt barn till barnomsorgskön kan man kryssa för i en ruta om man är intresserad av att placera barnet på ett kooperativ. Men de som gör så får inte kontakt med oss, utan den där broschyren om hur man startar ett kooperativ.

- Så vi har själva ringt oss igenom kön när vi fått en plats ledig. Vi har också skrivit ett brev som genom kommunens försorg skickats till dem som står i kö för en dagisplats.

Hittills har det bara en gång inträffat att en förälder själv tagit kontakt med Hoppet om en plats - vid alla andra placeringar har kontakten tagits från Hoppets sida.

För Margareta och hennes familj innebar arbetet med att starta Hoppet också att de ganska snabbt kunde etablera sig i Nacka.

- Vi var nyinflyttade här - och det är ett sådant där förortsområde där de flesta jobbar inne i Stockholm. Men genom Hoppet skapade vi ett socialt kontaktnät här i området. Även om det är en nackdel att barnen på Hoppet bor och har bott ganska utspritt (jämfört med hur det är på de kommunala barnstugorna). Arbetsplikten är viktigt på Hoppet - det har vi redan nämnt tidigare. Och den tänker man behålla, även om det också innebär vissa problem.

Den är ett ekonomiskt hinder. Den är ett praktiskt hinder - den fordrar att man har etablerat sig på arbetsmarknaden för att kunna (våga) begära ledigt. De 14-15 dagar man har på Hoppet är enligt Margareta i mesta laget. Men mindre än 10 dagar bör det heller inte vara - då blir anknytningen till daghemmet för dålig, tycker hon. Det är också besvärligt både för daghemskooperativet och för föräldern om denna är ensamstående. Inräknat den tid man måste vara ledig är det också dyrare att ha barnen på kooperativet. Dessutom är det mer arbete än arbetet med barnen: styrelsemöten var tredje vecka, arbetshelg en gång om året, tvätt m.m.

Föräldrakooperativ - föräldrarna arbetar ej i
barngruppen

Några kilometer från Hoppet ligger kooperativet Pingvinen i ett stort rött hus. Det har funnits i tio år - hela tiden utan att föräldrarna har arbetat i barngruppen.

Ingen av de ursprungliga föräldrarna finns kvar. Men de som finns kvar säger att det var en inställning man intog från början - och den har man inte tänkt ändra på.

Det innebär inte att föräldrarna inte arbetar. Men de sköter administration, inköp, städning m.m. Bland annat är Delfinen själv arbetsgivare för de anställda - på övriga kooperativ i Nacka är kommunen arbetsgivare. - Att vara arbetsgivare är tyngre än man tror, säger Gun, en av föräldrarna, och berättar om det grundliga urvalsförfarande man tillämpar när man anställer ny personal.

Det var ursprungligen personalen som inte ville vara kommunalanställda. Föräldrarna har följt den principen hittills, men man diskuterar nu att rucka på den. Bland annat har det med det kommunala meritvärderingssystemet att göra - tiden hos Delfinen räknas inte när man tar jobb på ett kommunalt daghem.

- Det skulle också vara tryggare för personalen att vara anställd av kommunen, tycker Gun. Och visst är det tungt - arbetsmässigt och ekonomiskt - att vara arbetsgivare. Men å andra sidan känner man kanske ett större ansvar för kooperativet om man själv är arbetsgivare.

Nina har haft sitt barn på Delfinen något år. För henne är ett kooperativ det enda tänkbara alternativet, förutom att själv vara hemma med sitt barn.

- Jag var mot dagis, berättar hon. Men jag måste inse att samhället förändrats. Det gick inte att vara hemma, när alla kamrater var på dagis.

- Här på Delfinen trivs jag bra. Jag kan påverka mitt barns förhållanden. Småskaligheten är bra - det är som en familjegrupp. Nina var med i en grupp som tänkte starta ett kooperativ i det bostadsområde hon bor i. Men svårigheterna var alltför stora - till slut blev man tvungen att ge upp. Men då toq föräldrarna på Delfinen kontakt med henne, och på så sätt fick hon en plats här.

Också Delfinen tar emot barn från den kommunala kön. Men de får inte så många barn därifrån.

- Dels blir folk avrådda av kommunens barnomsorgs-assistent att söka sig till oss, säger Kicki, en av föräldrarna. Så var det för oss: Vi ville hit, men blev tilldelade plats på ett annat daghem av assistenten!

Men kooperativet ställer också krav på de föräldrar som visar intresse för en placering:

- Vi är rädda för att få hit desperata föräldrar som stannar här bara tills de får en annan plats. Vi pratar med dem om det arbete de måste vara beredda att lägga ner och anstränger oss för att se om de passar in i kooperativet.

KONTAKTVERKSAMHET I ETT BOSTADSOMRÅDE

Ur en rapport från Röda Korset av Siv Harriman:
Frivillig medverkan i socialt arbete (1986).

Fisksätra, ett bostadsområde i Nacka med ca 7 000 invånare, var färdigbyggt i början av 1970-talet. Området hade till en början dåligt rykte med sociala problem och tomma lägenheter. Området har nu stabiliserats. Det finns många aktiva föreningar. Befolkningen är övervägande yngre. Ca 25 % av invånarna är invandrare från 50 länder. Stora tonårskullar börjar nu växa upp. I området fanns, då projektet startades, ingen rödakorsverksamhet.

Förberedelser

En projektledare anställdes. På ett tidigt stadium i planeringen hösten 1983 hade Röda Korset kontaktat kommunledning och presenterat projektet för politiker och tjänstemän. MBL-förhandlingar hade avhållits med Kommunalarbetsförbundets (SKAF) sektion 22. En arbetsgrupp bildades med representanter från socialdistriktet, hemtjänsten, barnomsorgen samt med distriktssköterskan och med en representant för den psykiatriska vården.

Behovsinventering

En mindre inventering av behoven av kontaktverksamhet gjordes inom arbetsgruppen för att skapa en bild av den sociala situationen i Fisksätra.

Från hemtjänsten rapporterades att det finns många handikappade yngre människor i området, som lever isolerat. Det finns också yngre förtidspensionerade med endast hemtjänstkontakter. Många invandrare har få eller inga kontakter med svenskar trots att de bott i Sverige i flera år.

Från barnomsorgen rapporterades att barnomsorgen är väl utbyggd i Fisksätra. Det finns många unga föräldrar. Ensamhet och isolering finns bland barnfamiljer med få sociala kontakter.

Från distriktssköterska och företrädare för psykiatrin talades om behovet av stöd till patienter med psykosociala problem. För deras del behövs ett socialt kontaktnät.

Från socialkontoret framhölls behovet av insatser för unga ensamstående mödrar med små barn.

Rekrytering av frivilliga

Nästa steg i projektet blev att förbereda kontaktverksamhetens uppbyggnad. För att få en bas för detta krävdes några resurspersoner. Genom annons i lokalpressen och genom brev till redaktionsmedlemmar boende i Nacka värvades 11 personer till Röda Korsets handledarutbildning. Nästa steg var att genom en utåtriktad kampanj inom bostadsområdet engagera invånarna i frivilligarbetet. Introduktionsmöte hölls och kurser för medarbetare anordnades. På detta sätt hade Röda Korset, inför sommaren 1985, sammanlagt ett 20-tal utbildade frivilliga medarbetare i området samt en presumtiv grupp intresserade personer. Från denna grupp rekryterades senare bl.a. medarbetare till telefonjouren på främmande språk.

Lokalen

Från maj 1985 fick Röda Korset genom kommunen tillgång till del i en lägenhet om 2 rum och kök med telefon i områdets centrum. Man beslöt att redan denna sommar starta öppethus-verksamhet. Med flygblad, affischer och på annat sätt marknadsfördes den planerade verksamheten. På premiärdagen besöktes lokalen av ett femtiotal personer. Med hjälp av handledarna och de frivilliga medarbetarna hölls sedan lokalen öppen hela

sommaren. Antalet besök varierade, men var som mest ca tio personer.

I lokalen inrättades också en expedition med telefonsmottagning. Anmälan om behov av besökskontakt skulle göras antingen per telefon eller brevledes. Telefonsjouren är öppen två dagar i veckan.

Förankring

Den tidigare redovisade kampanjen var ett sätt att nå ut till allmänheten om den planerade kontaktverksamheten, som skulle bryta isolering och ensamhet. Men för att nå ut till de verkligt ofrivilligt ensamma och socialt isolerade krävdes ett nära och personligt samarbete med de offentligt anställda, som kände behoven och kunde föra information om kontaktverksamheten vidare. Projektledaren fick möjlighet att vid ett antal personalträffar informera om projektets syfte och om Röda Korsets sociala verksamhet, som var litet känd. Lokala SKAF hade även begärt information för sina medlemmar. På detta sätt informerades hemtjänsten inom socialdistriktet, personalen på barnavårdscentralen och mödravårdscentralen samt socialsekreterarna. Vidare kontaktades lokala föreningar för samarbete som kulturföreningen, invandrarföreningen och PRO.

Kontaktuppdragen

Röda Korset hade tryckt upp ett enkelt blad i A5 format "Vill Du ha någon att tala med", som delades ut till berörda anställda som hade kontakt med ensamma människor. Förmedlingen av kontakter började sensommaren 1985. Distriktssköterskan och hemtjänst-assistenten inledde förmedlingen. De hade motiverat några av sina patienter/hjälptagare att ta emot Röda Korsets tjänster. Några tog själva kontakt. Ett år senare var det totalt 21 uppdrag "anmälda".

18 kvinnor och 3 män, alla ensamstående får besök under första året. 9 är i 30-40 års åldern och 12 är pensionärer. Två av de yngre är ensamstående föräldrar. En kvinna är flykting. 10 uppdrag förmedlades av hemtjänsten, 5 av distriktssköterskan, 4 ringde själva och 2 på annat sätt. Erfarenheterna från första årets kontaktverksamhet är i stort sett goda.

Vilka var de frivilliga och vad gjorde de i kontaktverksamheten?

De frivilliga medarbetarna har rekryterats antingen via annons eller vid direktkontakt under kampanjdagarna. De är människor med olika erfarenheter och intresse och engagemang för kontaktverksamhet. I gruppen finns yrkesarbetande, invandrare m.fl. Det är både män och kvinnor i varierande åldrar 25-75 år. Medarbetarna kom att ägna sig åt olika frivilliga verksamheter inom Röda Korset. Ett 20-tal blev medarbetare i telefonjouren på främmande språk. Några fick uppdrag inom Röda Korsets rehabiliteringscenter för tortyrskadade. Några blev styrelseledamöter i den senare bildade rödakorskretsen i Fisksätra.

Till besöksverksamheten och öppet hus i Fisksätra knöts ett 15-tal medarbetare. De är alla kvinnor och har blivit kvar i verksamheten sedan starten. Kvinnorna är i åldern 30-70 år. Flertalet är gifta. Fyra är yrkesarbetande. En kvinna är småbarnsmamma. Samtliga utom två bosatta i Fisksätra.

Vad blev resultatet?

Det man lyckades med

- Det går att rekrytera frivilliga. Genom annons och direktkontakt under kampanjen kunde Röda Korset få kontakt med ett 80-tal personer med intresse för socialt arbete. Ur denna grupp kunde ett 50-tal

rekryteras för olika frivilliga uppdrag. En positiv erfarenhet är också att frivilliga kan ta ansvar. Det var inte svårt att få nytillkomna medarbetare att direkt efter utbildning börja med besökskontakter, sköta telefonmottagning.

- En kontaktverksamhet byggdes upp i direkt samarbete med offentligt anställda i Fisksätra. Den består av olika delar:
- Besöksverksamhet. 21 personer har fått kontakt med en frivillig medarbetare.
- Öppet hus. En grupp frivilliga medarbetare finns i lokalen varje tisdag för kontakt och samtidigt pågår sömnad av barnkläder till katastrofländer. Varierande antal personer besöker lokalen - dock för få.
- Expeditionen med telefonmottagning för kontakter med frivilliga medarbetarna, samarbetspartners och allmänheten.
- 15 frivilliga medarbetare är aktiva i kontaktverksamheten. Det finns i dag ett forum för fortsatt samarbete och utveckling av verksamheten. En stabil arbetsgrupp är bildad med representanter för kommun, landsting och Röda Korset, som träffas regelbundet varje månad.
- Idén att starta en telefonjour typ Jourhavande Medmänniska för flyktingar och invandrare väcktes under arbetet i Fisksätra och kom sedan till stånd på regional nivå. På samma sätt kom idén upp om telefonjour för ungdomar skött av ungdomar. Även denna idé har genomförts på regional nivå.
- Ett antal kurser har genomförts t.ex. hemsjukvårdskurs för Fisksätra hemtjänstpersonal.
- En rödakorsförening är bildad i Fisksätra, som nu har ansvaret för kontaktverksamheten.

Svårigheter på vägen

- Det innebar svårigheter att bygga upp något helt nytt utan medhjälpare från den egna organisationen. Man borde ha lokal förankring från början. Medarbetare som bor i området och som känner miljön och stämningar.
- De offentliganställda var inte med i projektet från början och initiativet kom från Röda Korset. Detta kan ha medfört att de frivilliga medarbetarna inte fick så mycket uppbackning av de anställda.
- Projektet hade en hög ambitionsnivå och ville få resultat snabbt. En lokal rödakorsförening, som vill starta kontaktverksamhet bör emellertid börja i liten skala.
- Det är viktigt att kommun och landsting i ett tidigt skede utser en ansvarig person som samordnar och följer upp samarbetet med frivilliga organisationer.
- Röda Korsets sociala verksamhet var ganska okänd bland offentligt anställda. Mycket tid gick åt till att informera om Röda Korset.
- Resultatet av samarbetet med hemtjänstens vårdbiträden blev inte vad man från början hade hoppats på. Det är en svår grupp att övertyga trots att behoven finns i deras direkta arbete.
- Samarbetet med psykiatrin kom aldrig till stånd.
- Öppet hus-verksamheten blev ingen större succé av framför allt två skäl. Det är svårt att etablera något nytt i ett bostadsområde, som har förhållandevis många föreningar. Människor höll sig avvaktande till en början.

- Röda Korsets kurs för småbarnsföräldrar fick ingen genomslagskraft. Ungdomsarbetet utvecklades heller aldrig. Här var behoven störst bland äldre ungdomar och någon beredskap för att möta dessa behov fanns inte.

Erfarenheter för Röda Korset

- Det behövs eldsjälar för att entusiasmera och engagera i ett förändringsarbete.
- Organisationen måste ha informationsmaterial som är anpassat till anställda inom vård och omsorg.
- Man bör kräva att berörd samarbetspartner utser en ansvarig som sköter samordning och uppföljning.
- Rimlig ambitionsnivå.
- Upprätta beslutsprotokoll vad gäller löften om lokal, telefon m.m.

PENSIONÄRSFÖRENINGEN TÄRNANS VERKSAMHET

Tärnorna är pensionärer som besöker pensionärer på Gråbergets sjukhem i Göteborg. De 18 TÄRNORNA har bildat en förening för att skapa stadga kring sin verksamhet.

Gråbergets sjukhem har sex avdelningar. För varje avdelning finns det tre TÄRNOR, som var och en har kontakt med tre patienter. Det är således 54 pensionärer på sjukhemmet som får regelbundna besök och som deltar i föreningens olika aktiviteter.

Kvällsträffar

Verksamheter pågår ofta även på kvällstid i sjukhemmets uppehållsrum. Det är kaffe, prat, ibland underhållning. Vid den tiden skulle patienterna egentligen ha gått och lagt sig enligt rutinerna. Men både personal och TÄRNOR är överens om att dessa kvällar gör sin nytta.

Varje månad anordnar föreningen speciella kvällsträffar. Då blir det musik och dans. Denna verksamhet är det inte bara sjukhemmets patienter som deltar i. Även pensionärer som bor på stan i egen lägenhet kommer. Det är hemtjänstens personal som hjälper de gamla till verksamheterna.

Anhöriga

En annan viktig aktivitet, som TÄRNORNA har tagit initiativet till, är samkväm med patienternas anhöriga. Ibland har man särskilda träffar för att lära känna varandra, ibland deltar de anhöriga i den ordinarie verksamheten. Man har fortlöpande kontakter.

De föreningsmedlemmar, som folkrörelseutredningen träffade vid sitt besök i Göteborg, menar att det krävs ett tålmodigt arbete för att bygga upp ett förtroende hos patienterna. Det ska leda till att man kan bryta den ensamhet och isolering, som ofta blir följden av ett institutionsboende. Föreningsmedlemmarna och patienterna hör till samma generation. De flesta har sin uppväxt och sitt yrkesverksamma liv i Göteborg. Samtalsämnen fattas därför aldrig. När man kommit upp i en viss ålder upptäcker man att man förlorat de flesta vännerna och arbetskamraterna, menar TÄRNORNA. Då behövs det att man fyller på med nya kontakter.

Kommunalt initiativ

Initiativet till föreningen Tärnans kontaktverksamhet kom ursprungligen från fritidsförvaltningens pensionärs-konsulent. Denna kontaktade pensionärsföreningar för att utröna intresset för att starta en liknande verksamhet, som SVALORNA bedrivit på Svalebo sjukhem sedan 1983. Intresse fanns och föreningen Tärnan bildades i november 1985.

Vi mår själva bättre också

Föreningen Tärnan bygger sin verksamhet helt på ideellt arbete. Man får ett mindre anslag från kommunen för utgifter i samband med träffarna. Vi märker tydligt vid vårt besök att TÄRNORNA själva har ett stort utbyte av sitt arbete. Vi har en fin gemenskap, säger ordföranden, och är ett bra stöd för varandra. Vi har mycket roligt ihop. En gång bjöd kommunen på båtresa till Fredrikshavn med middag. Han vänder sig till sina kamrater, om vi inte haft den här verksamheten att arbeta med, så hade många av oss varit patienter på Gråberget. Eller hur?

ORGANISERING AV DAGCENTRALER

- Ett förslag från Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH).

RSMH, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, är en klientorganisation för människor som på olika sätt vårdats eller vårdas på grund av psykiska eller sociala problem.

Förbundets syfte är socialpolitisk opinionsbildning för att förbättra den psykiatriska vården och förhållandena i samhället för de psykiskt handikappade samt kamratstödjande verksamhet i form av föreningsaktiviteter, dagverksamhet, lägerverksamhet, sociala kontakter m.m.

Förbundet har idag ca 10 000 medlemmar i 70 föreningar utspridda över hela landet. Föreningarna är sammanslutna i 26 länsavdelningar.

Ut från mentalsjukhusen

I Sverige byggdes nya mentalsjukhus ända in på sextiotalet. Som mest fanns det 36 000 psykiatriska sängplatser i landet. Men mentalsjukhusen är skadliga miljöer som gör lidande människor ännu mer lidande. Människor, som vistas länge på slutna institutioner och tvingas följa påbud och rutiner som andra beslutat, förlorar identitet. De tappat sig själva för att kunna överleva i en miljö där deras individuella behov inte har någon plats.

Därför avvecklas för närvarande mentalsjukhusen i hela västvärlden - så även i Sverige. 1982 hade antalet platser minskat till 25 000, 1985 till ca 22 000. Och minskningen fortsätter. Under de närmaste 10 åren kommer ytterligare närmare 10 000 platser att avvecklas. Och avvecklingen kommer inte att stanna där.

Men till vad?

När man inte fått besluta om sitt livs vardagsgöromål under lång tid så glömmar man hur man gör. Andra har hindrat en. Andra har tagit över ansvaret och makten över ens liv: när man ska upp, när man ska äta frukost, vad man ska äta, när man får gå ut, vart man får gå, hur mycket pengar man får ha...

Man har inte bara glömt hur man gör - eller gjorde när man togs in - samhället har också förändrats under tiden, så det man kan, har kanske blivit inaktuellt. Detta gäller både jobb och vardagsfärdigheter. Vad som också har gått förlorat är i de flesta fall familj, vänner, hela det sociala nätverket. Då måste man ha ett ordentligt stöd när man kommer ut igen. Och ett nytt socialt nätverk.

Idag möts dessa människor av en verklighet ute i samhället som består av ensamhet, isolering och sysslolöshet. Kontakten med omvärlden inskränker sig ofta till några timmars hemservice i veckan och en spruta psykofarmaka var fjortonde dag på vårdcentralen.

Arbete får de nästan aldrig - inte ens arbetsträning. Förtidspension, sjukpension, sjukbidrag försörjer de sig på. Men arbetsgemenskap, ett meningsfullt arbete, känslan att behövas berövas dem. Terapi på kommunala dagcentra är för många inte ett reellt alternativ. De känner sig ovälkomna, passar inte in, verksamheten är fel, man är för passiviserad för att orka gå dit, man vill inte tillbaka till en personalstyrd institutionsliknande verksamhet.

Samhällets fördomar mot psykiskt handikappade människor, som kanske bär sig lite "konstigt" åt, är motoriskt förstörda av tung medicinering, drabbar dem nästan överallt, på arbetsmarknaden, i bostadsområdet, i dagcentralen, i affären. Ett återvändande till ett

någorlunda vanligt liv blir under sådana omständigheter svårt, nästan omöjligt.

Finns det något alternativ?

Att behålla mentalsjukhusen är inget alternativ!

Det finns många projekt med goda intentioner att lösa problemen med ensamhet och sysslolöshet. Det finns vårdpersonal och socialarbetare med god vilja, men som saknar resurser i övrigt. De goda projekten måste få leva vidare och deras idéer spridas. Resurser måste ställas till förfogande i landsting och kommuner. Det finns exempel på att det går - med bättre öppenvård, gruppboendestäder, kollektivboende, utvecklad hemtjänst, sysselsättningsåtgärder o.s.v.

Men - allt detta blir ändå till sist institutionsverksamhet, om än öppnare sådan och bättre sådan. Och många vill inte mera gå till institutioner. Och alla behöver någonstans där de själva får bestämma och ta ansvar - något eget men inte ensamt.

Då finns RSMH:s dagverksamhet. Kompisskap och övriga kamratstöd är ett alternativ och ett nödvändigt komplement till olika institutionella åtgärder.

RSMH:s mål med dagverksamhet

- o Bygga upp ett socialt kontaktnät i föreningen, för att stärka gemenskapen och bryta ensamheten bland f.d. patienter och/eller medlemmar.
- o Genom studier och praktiskt arbete i föreningen, stärka och utveckla självförtroendet hos den enskilde.
- o Stimulera till fritids- och kulturaktiviteter som utvecklar kunskaper och intressen till gagn för den enskilde och kollektivet.

o Bygga broar genom att skapa aktiv samverkan mellan RSMH-föreningar och samhället i övrigt.

Inriktning

Lång sjukhusvistelse medför passivitet hos människan, en trygg aktivering vid utskrivningen är därför nödvändig för att återge självförtroende och initiativförmåga.

Ovanan vid ett liv ute i samhället medför rädsla för att knyta kontakter, att gå i affärer eller uträtta andra viktiga ärenden. Det blir överhuvudtaget komplicerat att delta i ett meningsfullt samhällsliv.

Medicinering har en dämpande verkan, inaktivitet blir då det lättaste sättet att fördriva sin tillvaro vilket i sin tur gör människor deprimerade och slutna i sin egen värld.

RSMH vill med sin verksamhet ge människor möjlighet att leva ett människovärdigt liv, något som borde vara en självklar rättighet i vårt samhälle.

Solidaritet och delaktighet för alla är RSMH:s rättesnöre i verksamheten. Detta uppnås genom aktivt föreningsarbete och i olika ansvarsgrupper inom dagverksamheten.

Verksamheten

Dagverksamhetens inriktning är en jordnära aktivering, som deltagarna behöver för återgång till ett liv ute i samhället. För de flesta blir RSMH den första föreningskontakten.

Att skriva blanketter kan vara svårt för alla människor, att våga tala på möten och i andra sammanhang upplever många som oöverstigligt. Utflykter är en mycket bra träning för självförtroendet, det kan

låta enkelt och oväsentligt men är stärkande för självkänslan.

Matlagning har flera syften, att gå och handla ger insikt i kostnader för hushållning, att laga mat tränar samarbete och ger kunskap om olika maträtter och att äta rätt. Ensamstående - vilket många medlemmar är - slarvar ofta med maten. Studiecirklar om t.ex. landskap med ett veckolångt internat på en folkhögskola har visat sig vara en utmärkt aktiviering som lett till god kamratskap och nya kunskaper.

Dagverksamheten inom RSMH såsom den nu fungerar på vissa håll omfattar bl.a.:

- o Kamratstödande verksamhet - t.ex. att följa med på posten, banken, affärer, fylla i blanketter, myndighetskontakter, hembesök, "kris"-hjälp, vardags-sysslor.
- o Gemensamt arbete - lokalreparationer och renoveringar, hushållsgöromål, trädgårdsskötsel, bil/båtunderhåll, arbetskooperativ och "Second-hand" försäljning.
- o Övrig gemensam verksamhet - studiecirklar, motion, utflykter, studiebesök, information och uppsökande verksamhet, resor, kulturverksamheter.

Dagverksamheten inom RSMH är mångfacetterad och utformas på olika sätt ute i landet. Detta beror till största delen på tillgången på lokaler, aktivitetsbidrag och personella resurser. Handledare behövs som stöd och hjälp i utvecklandet av dagverksamheten.

Om RSMH får stöd

Med tillräckligt stöd från samhällets sida kan vi utveckla föreningar med dagverksamhet i alla Sveriges kommuner. I hela landet skulle då för de psykiskt

handikappade - inte bara de som skrivits ut från mentalsjukhus utan också alla de som i framtiden vårdas utan mentalsjukhus - finnas vettiga - och för samhället billiga alternativ och komplement till de offentliga stödåtgärderna.

Idag finns RSMH i drygt sextio kommuner. Antalet föreningar växer för varje år. Dagverksamhet utvecklas efter hand i föreningarna. Med den takt vi utvecklas nu skulle det ta 30-40 år innan vi finns i alla kommuner.

Om alla ansvariga insåg det utomordentliga värdet av vår verksamhet, inte bara för medlemmarna utan även för många andra psykiskt handikappade, och satsade tillräckliga resurser d.v.s. pengar på att stödja oss skulle vi inom loppet av 4-5 år kunna genomföra det som annars skulle ta 30-40 år. Och det är nu problemen finns och människorna lider.

Det som behövs är människor och lokaler. Människor som får möjligheter att satsa hela sin kraft, hela sin tid på detta. Lokaler, som vi själva disponerar, som vi själva bestämmer över varje dag dygnet runt.

För att bygga upp det här behövs resurser på alla nivåer.

Förbundet behöver resurser för att samla, dokumentera och till alla länsavdelningar sprida kunskaper och idéer om föreningsverksamheten, dagverksamheten och RSMH:s ideologi. Detta sker genom kurser, konferenser och personliga besök samt genom handbok, idékatalog m.m. I förbundets stöd till länsavdelningarna måste också ingå hjälp med förhandlingar och andra kontakter med landsting och kommuner. Dessutom måste förbundet medverka till att sprida kunskap till beslutsfattare och allmänhet genom externa kurser, konferenser och informationsspridning i övrigt. För den här skisserade satsningen, behövs under några år en resursförstärkning på ca 3 personer + medel för resor, kurser,

konferenser, informationsmaterial.

- o Länsavdelningarna som idag finns i varje län är olika starka - ekonomiskt och personellt. Antalet lokal-föreningar varierar från 1 till 6. (Utom Stockholm som har 12). I dagsläget har alltså de olika länsavdelningarna mycket varierande förutsättningar och mycket varierande förstärkningsbehov. Om vi ser på en någorlunda "normal länsavdelning" så skulle dom behöva starta 8-10 nya föreningar. Och dagverksamheten behöver man kanske dra igång också i någon befintlig förening.

Att initiera och inledningsvis backa upp nya föreningar kräver minst en person på heltid i varje länsavdelning. En person som kan ägna sig enbart åt denna uppgift. Länsavdelningarna behöver dessutom möjlighet att anställa 1-2 personer utöver ev. befintlig personal för att jobba med "ordinarie" länsavdelningsuppgifter, som naturligtvis ökar till omfånget när avdelningen växer.

Arbetet går här först ut på att genom personliga kontakter med patienter (och personal) på psyk. öppenvårdsmottagningen, behandlingshem, akutmottagningar, gruppbofästäder, kommunala dagcentra m.m. i kommun efter kommun samla grupper av intresserade människor, som efter hand kan starta en lokal-förening. I detta skede krävs utbildning och handledning av de nya föreningsstyrelserna, hjälp med kontakter och förhandlingar om lokal, bidrag m.m. med kommunala myndigheter. När föreningen väl är konstituerad skall de ha hjälp med utveckling av verksamheten. Ett å två år efter konstitueringen bör det kunna vara aktuellt att starta en dagverksamhet. Här krävs ånyo handledning och utbildning.

- o De nya lokalföreningarna bör som ovan sagts kunna nå fram till start av dagverksamhet efter ca 1-2 år. Senast då måste en ändamålsenlig lokal finnas och

resurser att anställa 2-3 personer (idag är föreningarnas personal lönebidragsanställda).

Men vi säljer oss inte

Med vår dagverksamhet vill vi på intet sätt ta över samhällets ansvar för utskrivna psykipatienter och andra psykiskt och socialt handikappade människor. Men vi vill kunna bygga ett alternativ där demokrati och eget ansvar är nyckelbegrepp och där myndighetskulturen lyser med sin frånvaro. Detta blir ett komplement till samhällets insatser.

Stödet till RSMH kan aldrig förenas med krav att RSMH tar över eller att RSMH frångår sina grundläggande principer.

Men det är tungt och osäkert att hålla på och söka bidrag från olika håll år efter år. De resurser vi behöver motsvarar inte stort mer än vad en vårdplats per kommun idag kostar i psykiatrisk slutenvård - en patient i varje kommun. Med en garanterad ekonomisk ram i 5 år av denna storleksordning skulle vi nå fram till målet - en förening med välfungerande dagverksamhet i varje kommun.

KVINNOJOURNEN BLÅKLOCKANS VERKSAMHETSRAPPORT -
1/1-31/12 1986

Inledning

Så har vi då lagt vårt 6:e verksamhetsår bakom oss. Det har varit ett händelserikt och arbetsamt år, med både positiva och negativa inslag. Blåklockan stod som värd för den årliga Riksträffen för Sveriges kvinnojourer. Angela Svensson, anställd hos oss sedan starten, har slutat och flyttat till hemstaden Göteborg, där vi önskar henne lycka till. Vi saknar inte bara en medarbetare, utan också en vän.

Men vi är många medarbetare och vänner kvar och tillsammans har vi fortsatt att kämpa mot våld och kvinnoförtryck. Vi gör det i våra jourgrupper, på våra arbetsplatser, bland vänner och bekanta, på gator och torg, ja, överallt där vi kan påverka. Våra aktiva medlemmars engagemang utgör, tillsammans med de anställda, föreningens ryggrad.

Vi är också glada över det erkännande och stöd för vårt arbete, som Gävle Kommun visat, genom att bevilja oss de medel som behövts för verksamheten.

Styrelsen

Styrelsen har under året bestått av:

Ordförande	Rigmor Westlund	Kassör	Majlis Grönwald
Ledamot	Ingmari Hansson	Ledamot	Inger-Britt Westlund
"	Seija Etelä Aho	"	Rigmor Söderman
"	Gun Inger Törnblom		
Suppleant	Cajsa Rosen	Suppleant	Monika Wenglert
"	Monika Quardt	"	Elisabeth Klång
Revisor	Gullewi Lundmark	Revisor	Maggie Wallgren
Suppleant	Barbro Skoglund	Suppleant	Yvonne Collberg/ Bäckius

Representation

Vid ABF Gävles Årsmöte representerades vi av Inger Britt Westlund. Representanter i Gävleborgs Läns Kvinnojourer var Inger Olofsson och Siv Hågglund.

Utsedd representant (med rösträtt) vid Riksträffen i Gävle var Inger Britt Westlund, även om det var många Blåklockor på plats.

Möten

Styrelsen har under året haft 8 protokollförda möten. Medlemsmötena har, utöver årsmötet, varit 7 st. Vi har då lyssnat på olika föreläsare, ätit julgröt, m.m.

Möten för jourgrupperna har det ordnats 3 gånger. Där har då diskuterats jourernas arbete, kriser och utveckling.

Kurser och konferenser

Länsföreningen har tillsammans med ABF-distriktet arrangerat en kurs på Bollnäs Folkhögskola där Blåklockor deltagit. Länsföreningen har också haft ett antal kortkurser, kombinerade med ett fantastiskt fint läger, under en sommarvecka. Där deltog en hel grupp från oss. På en veckokurs om Incest på Brunnviks FHSK deltog Ingamaj Sundell. Ett Juridiskt seminarium, även det på Brunnsvik, men arrangerat av ROKS, lockade Lotta Holmqvist att delta.

2 nya cirklar har startat detta år i samarbete med ABF.

Anställda

Som nämndes i inledningen har Angela Svensson under året lämnat oss. Lotta Fridholm, som i början av året arbetade som vikarie, efterträdde Angela. Tillsammans med Karin Isidorsson/Olsson och Lillemor Tegnér utgör

de våra anställda, som ansvarar för verksamheten på dagtid, vilket inte vill säga lite.

Vi har under året även haft några praktikanter från gymnasieskolan.

Jourarbetet

Antalet aktiva i jourgrupperna har under året minskat. Anledningen har vi ej fått klart för oss, men insatser har gjorts för att förändra trenden. Detta arbete pågår fortfarande. Försök har gjorts att t.ex. umgås under andra frivilliga former, mer som en uppmuntran och "kick". Vi har bl.a. superat tillsammans med räkor, gjort ett besök på Folkteatern och sett "Vi betalar inte" m.m.

Hela vårt nuvarande arbetssätt bygger på de aktiva jourtjejernas insatser. De är, tillsammans med de anställda, outhärliga. Vi tackar alla tjejer för den insats de gjort under året.

Öppen verksamhet

Den viktigaste delen av den öppna verksamheten är den som bedrivs dagligen av de anställda och de aktiva som "titter in". Det är dom som är Blåklockornas ansikte utåt. De har under våren ansvarat för "Soppluncher" en gång i veckan. Utsökta och trevliga luncher. Ett torgmöte i snålblåst men med entusiastiska Blåklockor ordnades på hösten.

Tillsammans med ABF har vi stått för en teaterkväll med Allan Åkerlunds egen skrivna pjäs om kvinno- miss-handlaren.

Vi har deltagit i ett arbetarspel i Bomhus där några av oss hjälpt till med klädsömnad.

Och vi har deltagit i inspelningen av ett radioprogram, gjort på Brunnsvik FHSK, på uppdrag av ROKS.

Informationer

Behovet av information om Blåkklockans verksamhet och kvinnomisshandel har inte minskat det senaste året. Ett 40-tal informationer har hållits för skolor och olika grupper. Dessutom har vi medverkat vid kurser och temadagar, både här hemma och ute i landet, arrangerade av statliga och kommunala instanser samt olika organisationer. Att få dela med oss av våra kunskaper är en viktig del i det förebyggande arbetet.

Riksträffen

Riksträffen tog en stor del av vår tid i början av året. En arbetsgrupp ansvarade för planeringen och arrangerandet av Riksträffen. Samma arbetsgrupp ansvarade även för utgivningen av Internbladet, kvinnojournernas egen tidning. Ett jobbigt men givande arbete. Temat på Riksträffen var "Mannen". Ritza Liljeström och Anders Nyman var föreläsare i temat. Ett stort appellmöte på Stortorget ingick också i träffen. Det var sång, musik, appeller och mycket folk. Ett besök i Furuvik med avslutande middag och Gävle kommun som värd blev också ett omtyckt inslag.

Av Sveriges drygt 100 jourer var det ca 70 som deltog i Riksträffen. Tack vare ett enormt arbete av våra Blåkklockor, både före, under och efter Riksträffen rodde vi iland denna 3 dagar långa träff.

Ett stort tack till alla.

Slutord

Efter sju års verksamhet vet vi att vi är ett outhärligt komplement till den övriga hjälpen samhället har att erbjuda kvinnor, utsatta för våld. Vi har, som på många andra håll i landet, byggt upp en organisation som grundar sig på systerskap, medmänsklighet och solidaritet. Vi har genom intresse skaffat oss en kunskap, som omfattar så många områden, att vi kan betrakta oss som specialister inom vårt gebit. Kanske inte som enskilda, men väl tillsammans. För det är så vi måste arbeta vidare, vi i Blåklockan, tillsammans med alla andra. Det är så vi måste nå en förändring.

Vi har visserligen sett en viss förändring under de år som gått, men mycket återstår att göra.

Vi har ofta talat om att förändringar måste ske i den kommande generationen och där har det under året skett positiva inslag. Ungdomar bildar föreningar, påverkar varandra och agerar för att få ett slut på gatuvåldet och detta kan i förlängningen ge även en ändrad syn på våldet i hemmen.

Vi ska kämpa tillsammans för en värld utan våld, både i hemmen och ute i samhället.

Rigmor Westlud
Ingemari Hansson
Seija Etelä/Aho
Gun Inger Törnblom
Cajsa Rosen
Monika Quardt

Majlis Grönwald
Inger Britt Westlund
Rigmor Söderman
Monika Wengler
Elisabeth Klang

Kvinnojouren Blåklockans statistik

I vår statistik redovisar vi siffror baserade på uppgifterna i loggboken. Uppgifterna framkommer genom samtal med kvinnorna. Någon direkt utfrågning görs aldrig, därför saknas vissa uppgifter ibland. Vad vi inte heller kan redovisa är antalet timmar som läggs ned på varje kvinna. Detta skulle ta alltför mycket tid från den ordinarie verksamheten, då det rör sig om väldigt många timmar vid lika många tillfällen.

<u>Period 1986</u>	Totalt
<u>Antalet hjälpsökande</u>	155
<u>Kontakt på jourtid</u>	90
<u>Tidigare kontakt med</u> <u>oss</u>	48
<u>Gäst i lägenheten</u> Vuxna (barn)	30 (16)
<u>Civilstånd</u> Gift/sambo	72
Ensamstående	37
Ingen uppgift	48
<u>Orsak till kontakten</u> Misshandel (fysisk)	71
Misshandel (psyk.)	11
Hot, förföljelser	22
Våldtäkt	8
Incest	3
Annat	56

BRIS - JOURTELEFON

BRIS, Barnens Rätt I Samhället, har tyngdpunkten lagd på kontakter med barn som har det svårt. BRIS fungerar som barnens klientorganisation och har med sin jourtelefon direktkontakt med barn i utsatta situationer.

Det centrala i BRIS verksamhet är jourtelefonerna. Det kommer samtal från hela landet till jourtelefonerna. Det är den viktigaste kontaktytan med barn och vuxna som behöver hjälp.

Samtalen speglar ofta en dålig tillit till vuxna, men också bristande självförtroende och inte minst känslan av att vara helt ensam med sitt problem.

Många av samtalen till BRIS brukar börja:

"Det kan väl inte finnas någon annan som har det så hemskt som jag."

"Jag har ingen att prata med."

"Jag vill inte leva mer, ingen kommer ändå att sakna mig."

Barnens Hjälptelefon

Grundtanken bakom "Jourtelefonen", som funnits sedan 1972, var att människor som hade vetskap om att ett barn för illa skulle kunna kontakta BRIS anonymt, utan att deras rädsla skulle hindra att barnet fick hjälp. BRIS kunde sedan göra anmälan hos myndigheterna i sitt eget namn.

Barn började själva söka kontakt med BRIS och berätta om svåra hemförhållanden. För många barn fanns det inte någonstans de kunde vända sig. 1980 öppnade BRIS "Barnens Hjälptelefon" en jourtelefon som endast var avsedd för barn.

Idag är "Jourtelefonen" öppen för alla problem som rör barn, men grundtanken finns kvar. "Jourtelefonen" har hållits öppen tisdag till fredag mellan ett och tre och under jourtiderna på måndagar och torsdagar.

BRIS får årligen ca 4 000 telefonsamtal, varav hälften av dem är av karaktären rådgivning och anmälningar om barn i utsatta situationer.

Rädsla för myndigheter

Det barn främst behöver från vuxna är tid, inlevelse och respekt, omtanke och trofasthet.

Hur stora samhällets utbud av hjälpinsatser än är och hur välutvecklade de än är så kvarstår ändå problemet med att det finns människor som bär på en rädsla för myndigheter och en ovilja att vända sig till dem.

BRIS har som ambition att försöka vara ett komplement till vuxenresurser som är otillräckliga i barnets omgivning. De barn som kommer i kontakt med BRIS är ofta barn som redan svikits av närstående vuxna. Det är svårt för dessa sårade och sårbara barn, att uppleva att deras egen intresseorganisation också sviker. Då är det svårt att som BRISare ha kunskap, vilja och ett stort engagemang, men ändå inte räcka till.

De flesta barn som tar kontakterna själva med BRIS är vanligtvis i de yngre tonåren. De har då själva möjlighet att kunna formulera sitt problem och hjälpbehov och utan vuxnas hjälp söka kontakt med BRIS.

De barn som söker kontakt med BRIS har ofta inte sett någon annan möjlighet.

De har känt sig fria att berätta öppet om sitt problem och kunnat vara anonyma om de så velat.

De som tar emot samtalen under kvällstid är med i BRIS "Jourgrupp" som består av aktiva BRIS-medlemmar.

Både "Jourtelefonen" och "Barnens Hjälptelefon" sköts i huvudsak av ideellt engagerad arbetskraft - sk "jourare".

De som arbetar som jourare får fortlöpande utbildning genom föreläsningar, studiecirklar osv som BRIS anordnar. Många jourare möter i sitt dagliga arbete barn eller frågor som berör barn, men allt arbete inom BRIS jourgrupp är ideellt.

Jourgruppen är det icke-synliga, det oglamorösa i BRIS och det är ofta just det som bär en förenings liv. Risker att någon blir "jourare" för att synas är obefintlig.

De som varit med länge borrar för kontinuiteten och de som inte varit med så länge kommer med nya idéer och tankar - och alla har samma motiv. JOUR-gruppen träffas kontinuerligt och diskuterar bl a jourverksamheten.

"Jourarnas" främsta uppgift är att lyssna och ge råd och stöd till den som ringer. I de ärenden som BRIS åtar sig att arbeta vidare med skriver "jouraren" en rapport, som sedan ligger till grund för den som ska handlägga fallet.

2. REHABILITERING, HÄLSO- OCH FRISKVÅRD

Friskvård - Korpen i Västerbotten

Svenska Korporationsidrottsförbundet - i dagligt tal Korpen - har tagit till sin uppgift att erbjuda svenska folket motionsmöjligheter i olika former. På det sättet ska människor öka sitt välbefinnande.

I Västerbotten har korp-distriktet och landstinget flera former av samarbete för att uppnå detta mål. Det är både förebyggande friskvård och rehabilitering.

Friskvård i företag

Under åren 1984-1986 och med anslag från landstinget (via Västerbottens Idrottsförbund) har Korpen bedrivit projektet "Friskvård i företag". Korpens tre friskvårdskonsulenter har besökt nio olika arbetsplatser inom fyra branscher: träindustri, gruv, handel och mekanisk verkstadsindustri. De har gjort hälsotester på de anställda och efter personliga samtal med var och en upprättat en s.k. hälsoprofil. Varje person har sedan fått råd om hur de kunde förändra sin livsföring för att må bättre. Varje arbetsplats besöktes för uppföljning ytterligare två gånger inom ett år.

Resultatet blev bl.a. bättre matvanor på morgnarna. Många hade bytt ut kaffe + cigarett mot ett riktigt frukostmål. Många hade också slutat röka - inte minst därför att de visste att friskvårdskonsulenten skulle dyka upp på arbetsplatsen igen.

Sammanlagt deltog 269 personer i hälsotesterna. Denna verksamhet har tagits emot mycket positivt av både anställda och företagsledare.

På personalens initiativ har ett liknande test utförts för skolmåltidspersonal på fyra skolor i Skellefteå. Några företag har också beställt fortsatta besök av Korpen för att kontinuerligt följa upp de anställdas välbefinnande.

"Remiss" till Korpen

Korpen har också goda kontakter med primärvård, hälsohem och företagshälsovård i Västerbotten. Inom primärvården är det särskilt med vårdcentralerna i Sävaredalen - Sävar, Malå och Norsjö - som samarbetet fungerar bra. Det innebär bl.a. att läkare vid dessa vårdcentraler "remitterar" patienter till Korpens verksamhet istället för att skriva ut medicin åt dem.

På samma sätt får patienterna vid hälsohemmen i Sorsele och Vindeln en uppmaning med sig hem att delta i Korpens verksamhet på hemorten. Genom hälsohemmen säljer också Korpen många exemplar av två av sina gymnastikprogram för hembruk - hälsohemmen är faktiskt Korpens största enskilda köpare av sådana program.

Hjärtgymnastik

Korpen har sedan något år ett nära samarbete med medicinavdelning 5 vid Skellefteå lasarett, som är en avdelning för hjärt- och kärlsjuka. Samarbetet innebär att patienter som haft hjärtinfarkt eller andra hjärt- eller kärlsjukdomar slussas vidare från sjukhusets sjukgymnastik till särskilda hjärt-gymnastikgrupper i Korpens regi.

Initiativet kom från Hjärt- och lungsjukas förening (RHL) i Skellefteå. Först vidareutbildades vanliga gymnastikledare för denna typ av gymnastik. Detta slog dock inte så väl ut, eftersom hjärt-gymnastiken var för speciell. Den vanliga gymnastiken är för ansträngande för hjärt- och kärlsjuka, och de vanliga gymnastikledarna kunde inte anpassa sig tillräckligt till deras behov.

Då tog man kontakt med sjukhuset. I samråd med läkare och sjukgymnast från avdelning 5 arrangerades en gemensam utbildning i november 1985. Till ledare har

f.d. patienter på avdelningen tagits ut. Detta har stor både praktisk och psykologisk betydelse.

Under vårterminen 1987 var 16 grupper igång i Skellefteå, Norsjö, Vilhelmina och Dorotea. De hade mellan 200 och 250 deltagare, och körde två gånger i veckan. Till hösten 1987 räknar man hos Korpen med att ytterligare grupper ska komma igång. På den kurs som inleder höstterminen ska 37 ledare utbildas. Man försöker ha två ledare per grupp.

Deltagaravgiften för hjärt-gymnastiken är 50 kronor per termin. I övrigt finansieras den inom den ordinarie budgeten.

Kurser och information

Korpen genomför säsongen 1987/88 15 olika kurser för motionsledare. Till dessa kurser inbjuds också personal på landstingets vårdcentraler, hälsohem och företags-hälsovårdsenheter. Tanken är att de dels ska hämta idéer från denna utbildning men också att de i vart fall ska veta vad Korpen har att erbjuda, om man vill skicka sina patienter vidare dit. Gensvaret har ännu inte varit så stort - av de 546 kursdeltagarna 1986/87 gissar man på Korpen att under 50 kom från landstingets sjukvård.

Korpen skickar också material om sin verksamhet till samtliga vårdcentraler (27), hälsohem (2) och företagsvårdsenheter (28) kontinuerligt en gång om året. Då vet man där vad som finns att tillgå på patienternas hemort när det gäller Korp-verksamhet.

MISSBRUKSVÅRD - RIA-Dorkas i Örebro

De kristna församlingarna i Örebro bedriver ett gemensamt socialt arbete bland drogmissbrukare, lättare psykiskt sjuka och ensamma människor. Verksamheten går under namnet RIA-Dorkas.

Målet för RIA-Dorkas arbete är att motivera, stötta och hjälpa människor som vill förändra sin situation och finna en positiv och drogfri tillvaro och gemenskap. RIA-Dorkas verksamhet bygger på en kristen grund och helhetssyn på människan.

I november 1986 startade RIA-Dorkas dagvårdskollektivet Palombohult. Där ska RIA-Dorkas på ett mer intensivt sätt hjälpa människor som man redan sedan tidigare har kontakt med.

Målgruppen är alkoholmissbrukare av båda könen i åldern 20-60 år. De ska tillhöra en mellangrupp av missbrukare, som inte har så allvarliga problem att de behöver hjälp dygnet runt. Man kan säga att de har lämnat själva missbruket, men inte bearbetat grunderna för sitt missbruk. Många av dem är i 30-årsåldern och tillhör den s.k. mellanölsgenerationen.

RIA-Dorkas samarbetar med kommunens socialvård. Eleverna, som de inskrivna på Palombohult kallas, skrivs in från socialvården. Under vistelsen på kollektivet håller man också kontakt med socialsekreterare och andra myndigheter.

Det är också kommunen som äger och har rustat upp Palombohult. Kommunen står dessutom för kostnaden för eleverna på kollektivet, som våren 1987 var 250 kronor per dygn.

Vid Palombohult skrivs nya elever in kontinuerligt. Första steget är att komma på ett informationssamtal om dagvårdskollektivet tillsammans med sin social-

sekreterare. Sedan har man ett intagningssamtal med personalen på Palmbóhult.

I början av vistelsen gör man upp ett samarbetskontrakt och en individuell plan, som talar om målet med vistelsen, tid för behandlingen och de regler som gäller.

Vistelsen på Palmbóhult innehåller detta:

- o Gruppsamtal/föreläsningar om liv och agerande, hälsa, samhällsfunktion och tro.
- o Individuella samtal tillsammans med en ur personalen för att kartlägga, bearbeta och planera elevens liv.
- o Praktiskt arbete. Eleverna är indelade i arbetsgrupper och ansvarar för köksarbete, städning och utearbete tillsammans med fritidsledaren.
- o Fritidssysselsättning. Eleven försöker tillsammans med fritidsledaren hitta positiva fritidsintressen.
- o Gemensam motion.

- Vi har ett fint samarbete med kommunen, berättar Maria Ryås vid RIA-Dorkas. De räknar med oss som en resurs.

Men samtidigt skiljer sig Palmbóhult från den vanliga kommunala socialvården. Maria Ryås jämför med hur det är att vara en vanlig kommunal socialsekreterare:

- Våra elever är mer öppna mot oss. Kommer de till kommunen är de rädda att de ska bli registrerade.

Hon menar också att det blir ett större engagemang i verksamheten om en förening driver den.

Hon menar också att det blir ett större engagemang i verksamheten om en förening driver den.

- Det kan inte bli samma sak med en kommunal institution - det blir bättre i föreningsregi med en idé. Men vi predikar inte om vår kristna tro för våra elever. Vi påverkar genom vårt sätt att vara, genom exemplets makt.

Man erbjuder sig också att förmedla kontakt med en kristen församling eller med enskilda kristna personer.

Några dagar innan eleven skrivs ut har man ett utskrivningssamtal tillsammans med elevens socialsekreterare. Då bestämmer man bland annat datum för ett uppföljningssamtal ett par veckor efter utskrivningen. Om eleven vill det kan personalen vid Palmbohult hålla kontakt under en längre tid. Han får dessutom själv ta kontakt med personalen på Palmbohult om han själv känner att han behöver det.

Personalen vid Palmbohult upplever i stor sett kontakten med kommunen som bra. Men ibland upplever man sig lite i underläge gentemot kommunen.

- Vi kan uppleva att vi inte kan framföra våra krav så hårt, eftersom vi ju får så mycket ändå. Vi kan känna oss rädda för att mista våra kommunala bidrag, säger Maria Ryås.

Hon önskar sig också längre avtalsperioder - då skulle denna rädsla inte vara lika uttalad.

LO - VERDANDI i samarbete

Ur LO-rapporten: Fackligt-socialt arbete i praktiken, nr 2.

Bakgrunden till att verdandi och Metall i Nyköping inledde ett samarbete 1978 var bland annat att verkstadsklubben vid Saab-Scania oroades över sjukfrånvaron, som hela tiden ökat mellan året 1970 och 1977. Klubben tyckte sig se ett samband mellan sjuk-skrivning, dålig arbetsmiljö och en allmänt dålig livssituation bland medlemmarna. Samtidigt konstaterade verkstadsklubben förekomsten av alkohol och också en del narkotika på arbetsplatsen.

Samarbetet inleddes med att verkstadsklubben och verdandi bildade en interimstyrelse för att i organiserade former bedriva fackligt gemenskapsarbete och verka för ett ökat kamrätstöd. Principen var följande:

- verdandi arbetar med människor på deras fritid,
- Verkstadsklubben har ansvaret för insatserna på arbetsplatsen,
- Gemensamt ansvar för studier, konferenser osv.

Den röda tråden i verksamheten är att se den enskildes totala livssituation genom att binda ihop arbete, boende, fritid, relationer etc. Utgångspunkten för verdandis praktiska verksamhet är två lokaler i bostadsområdet Brandkärr i Nyköping.

En större samlingslokal är öppen för alla boende och en jourlägenhet kan användas för korttidsboende av medlemmar eller andra som hamnat i någon form av kris-situation. Lägenheten ger också verdandi möjlighet att i lugn och ro diskutera problem med enskilda kamrater och medlemmar.

Sedan den 1 januari har Lars Karlsson arbetat på heltid med Metall-verdandi-gemenskap. Det har varit jobbiga år, säger Lasse. Vi har lärt oss otroligt mycket. Den kanske viktigaste erfarenheten är att solidariteten och kamratskapet inte går att organisera efter traditionellt mönster. Det visste vi när vi började, men det känns ändå viktigt att påpeka detta.

Vad är målet med ert arbete?

- Du kan uttrycka det på två sätt. Det ena är att minska missbruket av droger. Det andra är att försöka skapa en sådan atmosfär på jobbet, i bostaden och på fritiden att människor arbetar tillsammans, umgås och bryter isoleringen. Missbruk är ett resultat av bristen på det sistnämnda. Därför vill vi inte fixera oss vid själva missbruket, det finns så många som gör det.

Hur arbetar ni rent praktiskt vid Saab-Scania?

- Vi arbetar efter tre vägar. På arbetsplatsen är det kamratstödande arbetet verkstadsklubbens sak. Den är suverän i sitt arbetssätt, men självklart finns det en stor värdegemenskap mellan oss. Verkstadsklubben har tillsammans med oss genomfört ett antal seminarier, oftast över veckoslut, där vi helt ägnar oss åt socialpolitik. Dessa seminarier har varit en förutsättning för att sprida kännedom om vår syn på människors problem, och att få de fackligt aktiva intresserade av dessa frågor. Här försöker vi alltså få arbetskamraterna, för de som går på kurs är ju arbetskamrater när de kommer hem, att aktivt arbeta för gemenskap och motverka utslagning på sina respektive arbetsplatser.

Arbetet har utarmats

- Det är ju också alldeles klart att en del människorsvantrivsel och utanförkänsla direkt kan kopplas till arbetsplatsorganisationen. På

Saab-Scania har under de senare åren genomförts stora rationaliseringar som inneburit förändring och - enligt min uppfattning - en utarmning av arbetets mening. Från att en arbetare för några år sedan hade hela ansvaret för produktion av ljuddämpare, så har han eller hon nu bara ansvar för en liten detalj, t.ex punktsvetsning. Ackorden och bullret gör det omöjligt att prata under arbetstid.

- Detta uppfattas genast som maskning och åtgärdas direkt av arbetsledningen. Den arbetssituationen kombinerat med besvärigheter eller isolering på fritiden bildar en bra grogrund för missbruk. Dessa förhållanden kan verdandi inte göra något åt. Det är helt en facklig angelägenhet. Men jag vågar påstå att verdani bidragit till att metallklubben nu ständigt kopplar arbetsorganisationen till människors hälsa.

Solidariteten har sitt pris också inom arbetarrörelsen. När människor utsätts för hård press i familjen, på fritiden, på arbetet, då har solidariteten ingen chans. Då regerar egoism och utslagningen fortsätter.

- Både arbetsgivare och fackliga organisationer har ett gemensamt ansvar. Hittills har det varit trögt att nå ut inom rörelsen, men vi har i alla fall kommit en bit på väg. Arbetsgivarna har av tradition inte tagit något ansvar för den enskilde, ibland med skilda motiveringar. Hos oss har det varit så att företaget ansett att man fullgjort sina skyldigheter genom att betala sociala avgifter till samhället. Det räcker inte. Problem inom företag löses inte med socialförsäkring, de ska lösas gemensamt av parterna.

- Rent praktiskt har vi försökt ställa upp för kompisar genom att antingen någon arbetskamrat eller verandist åker hem till honom, eller om det är akut till arbetet, åker iväg tillsammans med honom en, två eller flera dagar för att i lugn och ro

diskutera problemen gemensamt. Det är svårt bl.a. med tanke på arbetsorganisationen. Men jag vill heller inte blunda för att arbetskamraterna många gånger inte engagerar sig alls.

Vi vill skapa ett alternativ

- Men själva drogen? Tar Metall eller verdandi någon ståndpunkt mot t.ex. alkoholförtäring på kurser och konferenser?
- Våra egna (verdandis) kurser och andra verksamheter är helt drogfria. Den inställningen finns inte hos facket. Det är heller inte det viktigaste. Du löser inte människors problem genom att stänga systembolaget på lördagar eller genom att en facklig kurs genomförs alkoholfri.
- Vi arbetar för att skapa alternativ till en social situation som en del försöker hantera genom att missbruka droger. Du når oerhört mycket längre genom att betrakta folk i sin omgivning som en hel människa. Missbruket är ofta en liten del av personens helhet och därför kanske inte så intressant.
- Här är det naturligt att föra över till fritidsverksamhet, den som verdandi ensam svarar för. Organisationen är noga med att den själv står för hela fritidsverksamheten. Förekommer samarbete sker det helt och hållet på verdandis villkor. Basen för arbetet är de två lokalerna i Brandkärr, som är ett socialt segregerat område - ett område med många problem. Man flyttas hit, säger Lasse, man flyttar inte, men säger du det till politikerna så säger dom något annat.

Gemensamma resor

- Verdandi har tillsammans med Metall också genomfört gemenskapsresor eller erfarenhetsresor som man också kallar det. Från bostadsområdet har ett par gånger en

grupp på 20-25 personer åkt på en gemensam resa till en ö i Oxelösunds skärgård, för att leva i kollektiv några dagar upp till en vecka. Avsikten har varit att människor som inte tidigare umgåtts eller känt varandra ska få chansen att knyta bestående kontakter. Resorna har stått öppna för alla Metalls medlemmar på Saab-Scania och deras anhöriga. Under kollektivvistelsen ansvarar gruppdeltagarna själva för matlagning, disk, verksamhet och en del administration. Ledord för vistelserna är ansvar och demokrati. De hittills genomförda resorna har inneburit att flera deltagare aktivt gått in och arbetat med verdandi-verksamhet i bostadsområdet, eller engagerat sig i det fackliga kamratstödande arbetet.

- Samtidigt som verdandi är noga med att avvisa alla former av tvång eller repressalier mot den enskilde, är man väl medveten om att det ibland behövs insatser som organisationen inte klarar av. Det gäller t.ex. situationer där direkta medicinska åtgärder behövs, typ avgiftning, sanering av en havererad privatekonomi m.m. I dessa fall fungerar organisationens medlemmar som stöd vid kontakter med socialvård och andra myndigheter. En styrka, som de aktiva inom verdandi i Nyköping har, är erfarenheter av missbruk i någon form.

UNGDOMSVERKSAMHET I STORSTAD - MUSIKCAFÉ AVENY I GÖTEBORG

Kungsportsavenyn - eller "Avenyn" rätt och slätt - är paradgatan i Göteborg - en gågata kantad av boutiques, skivaffärer, restauranger, nöjesställen m.m. Avenyn är inte minst ungdomens gata, särskilt på kvällarna då "alla" är där. Många av ungdomarna har en rätt oklar bild av hur de vill forma sitt liv.

Ett av de få icke-kommersiella inslagen vid Avenyn är Musikcafé Aveny.

Kaféet ägs och drivs av en stiftelse med Saron-församlingen (baptister) och Räddningsmissionen i Göteborg som grundare. Tanken bakom att öppna kaféet var att skapa ett ställe för ungdom att vara på, särskilt då ungdom "i riskzonen", i de kvarter där ungdomarna redan finns. Dessutom hoppas förstås de församlingar som står bakom verksamheten att de ska hitta nya medlemmar bland dem som kommer till kaféet.

Musikcafé Aveny öppnades den 1 maj 1985. Initialkostnaderna var höga, kontraktet kostade 1,75 miljoner kronor, ombyggnaden 1 miljon kronor och inventarierna 600 000 kronor. Flera finansieringskällor användes: Lån (till inköpet av lokalen), gåvor (ombyggnaden utfördes gratis av tre byggföretag i Göteborg) och insatser från församlingarna själva (vardera 300 000 kronor från Saron och Räddningsmissionen). Svenska kyrkan har senare satsat 300 000 kronor i projektet.

I dag stöds verksamheten av 28 församlingar i Göteborg (frikyrkor och svenska kyrkan). Bland annat kommer många av dem som jobbar ideellt på kaféet från församlingarna. Svenska kyrkan har två projektanställda som söker upp och håller kontakt med ungdom i riskzonen som söker sig till kaféet. I det kontaktarbete som finns utanför kaféet deltar mellan 300 och 400 personer, mestadels församlingsmedlemmar.

Kaféet

På kvällarna kommer ungdomarna dit. Efter en försiktig öppning har man nu levande musik fyra eller fem kvällar i veckan - kaféet är öppet alla dagar året om utom julafton och juldagen. De flesta kvällar är kaféet mer eller mindre fullsatt hela tiden. Då ryms det ca 200 personer på vardagskvällarna och mellan 300 och 400 på fredags- och lördagskvällarna (man har ytterligare en våning öppen då). Men då folk kommer och går hela tiden kan man räkna med tusentals besökare de flesta kvällar.

Många frivilliga

Ingemar Götestam förestår kaféet sedan starten. Han menar att Musikcafé Aveny nu fått göteborgsungdomens förtroende. Först kom många och tittade av nyfikenhet. Sedan sjönk besöksantalet något för att sedan öka igen - och det ökar fortfarande.

- Det var väl många som var misstänksamma mot oss, ett kristet kafé, tror han. Men nu har de märkt att vi inte trycker på någon vår tro - men vi döljer den inte heller. De som kommer hit blir våra vänner och kommer med i vår verksamhet.

För det finns alltså kanaler från kaféet ut till de församlingar som står bakom verksamheten. På kaféet finns varje kväll frivilligarbetare, som står till tjänst som samtalspartner till de ungdomar som kommer till kaféet. Och blir de intresserade av att vara med i någon verksamhet, finns det studiegrupper i församlingarna dit de är välkomna.

De flesta ungdomar som besöker kaféet är givetvis "vanliga" problemfria ungdomar. Men det finns också ungdom i riskzonen. Bland annat en liten grupp på kanske 20 personer som har kaféet mer eller mindre som sitt hem - de kommer dit på morgonen och lämnar inte

kaféet förrän det stänger kl 1 eller 2 på natten.

Bland annat för dem har man arrangerat resor till svenska fjällen och till Österrike. Det har varit drog fria resor. Flera av dem som jobbar på kaféet är också ungdomar med problem. För några är det en tillfällig lösning - en ungdomsplats. Men för andra har det blivit ett fast jobb. Kocken, som tidigare också ungdomar med problem. För några är det en tillfällig lösning - en ungdomsplats. Men för andra har det blivit ett fast jobb. Kocken, som tidigare aldrig lyckats hålla sig kvar på samma arbetsplats i mer än två månader, har nu arbetat på kaféet i mer än två år!

En "jobbig" arbetsplats

Bland de anställda finns också ungdomar från församlingarna. Omsättningen är rätt stor. Många slutar för att gå i skolor osv. Men Ingemar Götestam gör ingen hemlighet av att det är en rätt jobbig arbetsplats, och att många slutar av den anledningen.

Av de ca 60 som jobbar på kaféet har dock ett tiotal varit med ända sedan starten.

På fredagar och lördagar utgår kontaktgrupper från kaféet till mer tvivelaktiga miljöer där ungdomar samlas. Det är medlemmar i församlingarna som deltar i denna uppsökande verksamhet. Ungdomarna man träffar bjuds att komma till kaféet för att dricka kaffe och prata. Uppsökarna får handledning av församlingarnas pastorer, bland vilka det bl a finns utbildade psykologer och socialarbetare.

Genom kaféet har också arrangerats s.k. föräldravandringar på Avenyn vid Valborg och skolavslutning.

Sommaren 1987 arrangerade Musik Café Aveny en musikfestival, "Living Music". Under åtta veckor bjöd

man på 200 uppträdanden av rockgrupper, trubadurer, körer och dramagrupper på sju olika ställen i Göteborgstrakten. De flesta var dessutom gratis.

Kristen grundtro präglar verksamheten

De församlingar som stödjer verksamheten gör ingen hemlighet av sin kristna tro. Men det pågår inget aggressivt frälsningsarbete. Det gör att ytterlighetssektorer av typ Livets Ord inte kan vara med i verksamheten, försäkrar Ingemar Götestam.

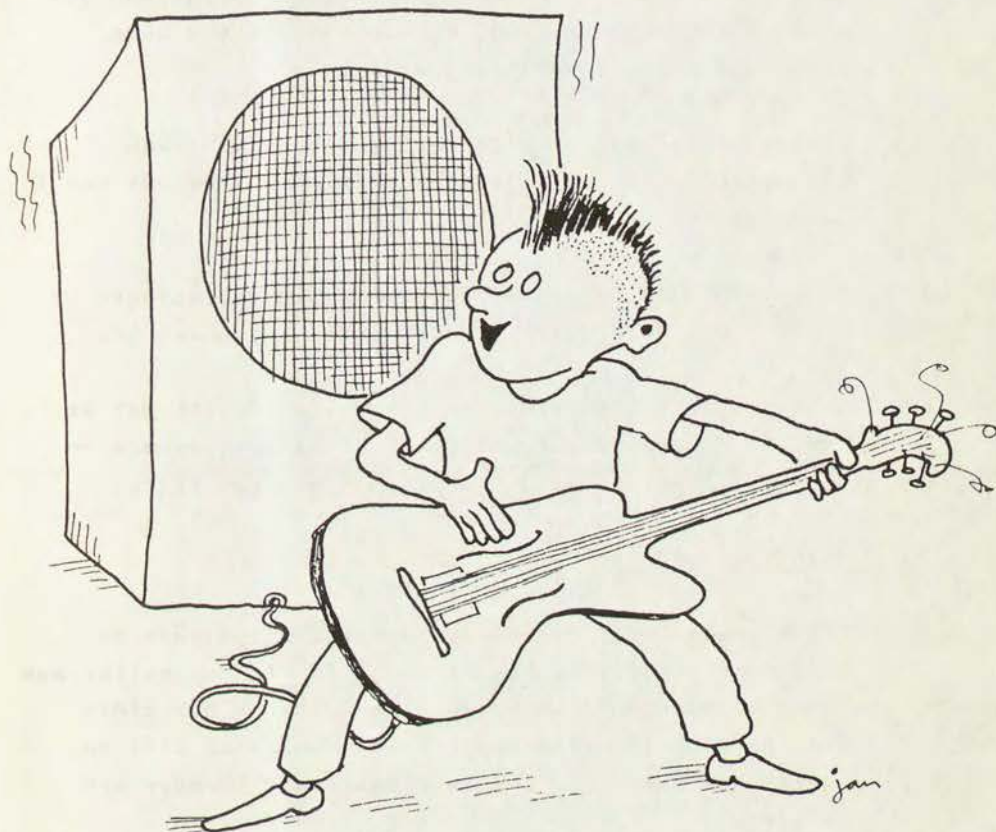
Men den kristna grundsynen skiljer verksamheten från en likadan verksamhet i kommunal regi.

- Vi erbjuder värme, glädje och kärlek, beskriver Ingemar Götestam. Och en massa ideellt arbete, kunde han tillägga.

Verksamheten går med ett ganska stort underskott. I genomsnitt är det ca 100 000 kronor i månaden. Pengarna kommer från sponsorer och som enskilda gåvor. Den vägen samlade man 1986 in 1,25 miljoner kronor. Göteborgs kommun anslog då 50 000 kronor.

Under 1987 har inkomsterna från frivilliga bidrag minskat något. Däremot har Göteborgs kommun ökat anslaget till 800 000 kronor. Från socialdepartementet har kaféet också fått ett projektanslag för arbete bland ungdom i riskzonen - 600 000 kronor för 18 månader.

3. FRITID OCH KULTUR

ATT VÄXA OCH BLI STARK AV EGEN KRAFT - EXEMPLET SUNNANÅ

Att förena idrott och demokratisk fostran, är det möjligt?

Ja i Sunnanå SK. Sunnanå SK har försökt bygga upp och skapa förutsättningar för ett arbetssätt med både individen och kollektivet i centrum.

Ett utvecklat närsamhälle där barn och vuxna kan producera och verka tillsammans är en del av det man i Sunnanå strävar efter.

Sedan några år är den särskilda föräldraföreningen upplöst och föräldrarna ingår numera i Sunnanå SK.

Avsikten är att föräldrarna ska delta för att det är bra för dem och barnen. Sunnanå SK vill stimulera en ökad integrering mellan barn, ungdomar och äldre.

Förening i närområdet

För Sunnanå SK är det självklart att vilja vara en resurs i närområdet. Föreningen står för den kultur som finns i vardagen - en varje dags kultur - där äldre överför sina livserfarenheter och kunskaper till de yngre, som i sin tur bevarar, omskapar, förnyar och utvecklar.

Att vara en resurs i närområdet innebär att hjälpa till att bygga och driva fritidsanläggningar. Sunnanå SK driver en egen idrottsanläggning i tätorten Skellefteå - Sörvallen. Att vara en resurs i närområdet är också att vara en resurs för människorna och samhället. Föreningen Sunnanå SK vill gärna samla alla goda krafter i stadsdelen.

Föreningen har tagit aktiv del i arbetet med den fysiska planeringen av de södra stadsdelarna, framför

allt när det gäller anläggningar och rekreationsområden.

Fotboll

Kärnan i Sunnanå:s verksamhet är fotbollen och det är endast den man bedriver i tävlingsform. Idag har Sunnanå SK ett 30-tal lag som har verksamhet i föreningen. Det är kvaliteten i fotbollsverksamheten, som är grunden för allt arbete i Sunnanå SK. Det är samarbetet, inte konkurrensen, som står i fokus. Man försöker stärka varandras självförtroende bl a genom att aktivt utveckla och framhålla positiva egenskaper hos varandra.

Utbudet av andra aktiviteter än fotboll är idag mycket stort. Nya aktiviteter kommer ständigt till på enskilda medlemmars initiativ. Det är en viktig del att själva vara med och skapa aktivitet i föreningen.

Ett ganska ovanligt inslag i Sunnanå SK:s verksamhet skiljer den från många andra lokala föreningar. Sunnanå tar vara på och för ut sina idéer och erfarenheter genom förlagsverksamheten och extern utbildning.

Den del av verksamheten som kallas FILURERNA, berikar Sunnanå på många sätt. FILURERNA står för en bred verksamhet med dans, teater, musik och film, bild och hantverk, skrivar- och läsarverkstad mm. FILURERNA är ett fint exempel på vilka resurser som människorna i föreningen bär på. Verksamheten bygger vidare på Sunnanå:s idéer och når delvis andra grupper.

Människor blir inte aktiva av sig själva. Sunnanå:s arbetssätt ska fungera så att det leder till att människor agerar lika ofta som de reagerar. För att demokratin ska fungera ingår både att lyssna och ta hänsyn till andra och att själv framföra sina åsikter och drive en linje. Både är viktiga för att alla ska bli delaktiga.

Delaktighet och fostran

För de som är ledare i Sunnanå SK är det viktigt att arbeta för att förhindra att barn och ungdomar mår dåligt och passiviseras. I Sunnanå SK har man satt in idrotten i ett socialt och samhälleligt perspektiv redan i det lokala arbetet.

Den viktigaste arbetsmodellen i ungdomsarbetet är att kräva delaktighet och kombinera med fostran. Allas behov, önskningar, värderingar och attityder inventeras. Dessa förutsättningar, som samlas i inventering och analys, ligger till grund för årets planering. Metoderna för inventering och analys anpassas alltefter åldrarna i de olika grupperna/lagen.

Ledaruppdraget innebär att hjälpa individer att utvecklas enskilt och i lag. I Sunnanå SK mäter man inte ledarframgångar i vunna matcher, utan det baseras på om spelarna utvecklas, presterar och känner sig tillfreds med sin fotboll, sett i ett helhetsperspektiv.

Fotboll är ett spel som lämpar sig väl för att stimulera lärande. Lärande arbetssätt, samarbetssträvanden och ledarskap är medel för att åstadkomma utveckling i SUNNANÅ ANDA. DET ÄR MEDLEMMARNA SOM ÄR SUNNANÅ!!

ORNÖ BYGDEGÅRD

Ur "Samnyttjande av allmänna samlingslokaler" - en utredning av Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté (1987).

Ute i Stockholms vindpiskade skärgård ligger Ornö med ca 180 invånare. Med besvärliga kommunikationer till fastlandet och den samhälleliga servicen som finns där, har befolkningen själva tagit initiativ för att förbättra sin egen situation.

Under 1970-talet satsade bygdegårdsföreningen på en upprustning av bygdegården. Denna genomfördes och blev lyckad, men under de sista åren av 1970-talet började fröet till en mer omfattande förbättring att gro. I Haninge kommun finns den så kallade Ornögruppen, en grupp för samråd mellan ornöborna och kommunen. Den arbetade bl.a. med att lösa kommunens lokalbehov på ön. Främst gällde detta förskola och bibliotek. Efter kontakter med bygdegårdsföreningen tillsattes en arbetsgrupp som fick i uppdrag att klarlägga Ornö's lokalbehov och ta fram förslag rörande en eventuell utbyggnad genom kommunens försorg. I gruppen ingick representanter för kommunen, bygdegårdsföreningen och Bygdegårdarnas Riksförbund.

Planeringen startar

Vid den här tidpunkten tog man kontakter med landstinget och med postverket, vilka var i behov av lokaler på ön. Även länsstyrelsen kontaktades. Gruppen lade fram förslag och i september 1981 beslöt kommunfullmäktige att anslå 40 000 kronor till bygdegårdsföreningen för förprojektering. Man beslöt också att ställa sakkunnig hjälp från kommunens fastighetskontor till genomförandegruppens förfogande för teknisk rådgivning och byggkontroll.

Byggnationen genomförs

Med hjälp av Bygdegårdarnas Riksförbund, tjänstemän på kommunal- och länsnivå samt konsulter, kunde projektet genomföras. I september 1983 påbörjades byggnadsarbetena och dessa avslutades försommaren 1984. Efter flera år av möten, planerande, kontakt med byråkrater samt många ideella arbetstimmar finns i dag en modern om- och tillbyggd bygdegård, som rymmer en mängd funktioner.

Samnyttjande

Där använder förskolan B-salen för sin ordinarie verksamhet och stora A-salen för stöj och lek. Posten hyr in sig i speciella lokaler. Man delar personalutrymmen och toalett med den, som kommer och arbetar vid biblioteksfilialen en gång per vecka.

Distriktssköterskan har fått ett eget låsbart utrymme, men använder ett vanligt sammanträdesrum med pentry som mottagningsrum. Det rummet fungerar också som övernattningsrum, när detta behövs.

Bygdegården har ett modernt kök, som går att använda för en smärre restaurangrörelse. Den är bra att ha när den stora matsalen ska användas.

3 miljoner kronor

Den totala ytan uppnår till 450 m². Samtliga funktioner går att nå från en gemensam foajé. Om- och tillbyggnaden kostade totalt 3 miljoner kronor. Kommunen, landstinget och länsstyrelsen har vardera bidragit med 500 000 kronor. Övrigt står bygdegårdsföreningen för genom eget arbete och lån. Kommunen, landstinget och posten hyr lokalerna av föreningen till marknadsmässiga hyror.

Det fanns också problem

Allt blev dock inte som man tänkt sig. Från början hade bygdegårdsföreningen ambitionen att folk från Örnö skulle få arbete i samband med byggnationen. Så blev det inte. I samband med upphandlingen var det byggnadsföretag som planerade att utföra arbetet som totalentreprenad som blev billigast. Företaget fick jobbet och använde sedan fast anställd personal.

Tyvärr sparas det i byggsammanhang ofta på pengar i projekteringsstadiet, så också i detta fallet. Detta bidrog förmodligen till att slutresultatet både fördröjades och försämrades något. Genom att bygdegårdsföreningen inte själv hade professionell kompetens att styra byggnationen, låg detta på Haninge kommun. Ett mera direkt engagemang från föreningens sida hade varit ett föredra. Slutresultatet skiljer sig emellertid en del, bl.a. arkitektoniskt, från vad som planerats från början.

Bygdegårdsföreningen har i dag en vaktmästare anställd på deltid. Denne arbetar också ibland som slöjdlärare vid skolan, förutom med andra tillfälliga arbeten som dyker upp. Detta är mycket vanligt bland bofasta skärgårdsbor och ofta en förutsättning för att kunna bo kvar.

Framtiden

För framtiden har föreningen vissa planer. Nere vid stranden finns en ångbåtsbrygga men ingen småbåtshamn. En sådan står på önskelistan, för då tror man att det skulle gå att locka turister till sig på sommaren. Dessa skulle då bl.a. ha möjlighet att besöka en liten restaurang som bygdegårdsföreningen har förhoppningar om att kunna arrendera ut till någon hågad krögare. På så sätt skulle arbetstillfällen kunna skapas för

bofasta, samtidigt som ekonomin för bygdegårdsföreningen förbättrades. Men om detta kan bli verklighet vet vi i dag inget.

Vad vi däremot vet är, att genom hårt ideellt arbete, tålamod och okonventionellt tänkande har ornöborna själva förbättrat sina levnadsbetingelser och skapat bättre förutsättningar för en positiv framtid för ön.

MOTETTENS FOLKETS HUSFÖRENING

- Kultur till bostadsområdet

Ur "Folkets Hus mitt i byn" av Gisela Lindstrand (FHR 1986)

I bostadsområdet Lindängen i Malmö har hyresgästerna ett eget Folkets Hus. Motetten har hjälpt till att skapa en större gemenskap mellan de boende och löst föreningarnas lokalproblem.

Konserten

En timme före konserten ska börja blir det plötsligt fullt med folk i kaféet i Motettens Folkets Hus. Kaffe ska kokas, stolar till orkestermedlemmar ska packas, lekar och tävlingar arrangeras innan alla hjälper till att bära alla saker till amfiteatern i den fina parken en bit från Folkets Hus. I kväll spelar Öresound Festival Big Band i bostadsområdet Lindängen strax utanför Malmö. Senare under kvällen ska tre ungdomar från bostadsområdet uppträda med en discodansshow i amfiteatern. De är litet nervösa.

Arrangörer är som vanligt kulturnämnden, hyresgästernas kontaktkommittéer och de lokala föreningarna.

Samordnare är Motettens Folkets Hus. Föreståndare Bo Nilsson är glad över evenemanget, som lockar 300-400 av de boende varje torsdag kväll under sommaren.

Centraliserad kultur

Det kulturutbud som finns här i Malmö är starkt centraliserat. Här i ytterområdena är möjligheterna till kulturupplevelser mycket begränsade. Lindängens eget sommarkulturprogram för ut kulturen till bostadsområdet. Samtidigt stimulerar det till eget skapande, säger Bo Nilsson, och pekar med riktning mot

de tre ungdomarna som övar litet vid sidan om. Hit kommer folk från hela området, gamla som unga, invandrare som svenskar. Här träffar människor andra som de kanske inte kommer i kontakt med i vanliga fall. Nu får de en gemensam upplevelse att tala om i trapphuset och tvättstugan.

Problemområde

Lindängen är ett stort allmännyttigt bostadsområde en halvmil från Malmö centrum. När man byggde bostadsområdet, i början av 1970-talet, gjorde man en stor entréhall som var gemensam för det stora höghuset och affären. Runt om byggde man lägre flerfamiljshus och litet längre bort villor. Jättehallen skulle fungera som en reception, men blev i stället ett tillhåll för ungdomar och missbrukare. Vandalisering och slagsmål var vardagshändelser. Vandaliseringen kunde kosta upp till 100 000 kronor i månaden. Därtill var omsättningen på hyresgästerna runt 45 % per år.

Fojén blir Folkets Hus

Hyresgästerna reagerade och kontaktkommittén kallade till krismöte. Vad var det som var fel? Det saknades en kvarterslokal. Och jätteentrén måste rivas. Sagt och gjort! Men vem skulle ansvara för den gemensamma fritidslokalen? Röster inom hyresgästföreningen föreslog Folkets Hus, och så blev det. I december 1979 var ombyggnaden färdig och verksamheten kunde sätta igång. Föreståndare hösten 1980 blev Bosse. Han tycker att det viktigaste med Motetten är att hyresgästerna själva har drivit fram förbättringar. Ingen av oss hade tidigare varit aktiva inom föreningar, varken inom arbetarrörelsen eller på annat håll, menar Bosse. Folk som tidigare aldrig haft något att säga till om har märkt att det lönar sig att gå samman och ställa krav.

Malmö, med anor inom folketshusrörelsen sedan slutet av förra seklet - här byggdes landets första Folkets Hus

1893 - hade fått landets första folketshusförening vars lokaler är direkt insprängda i ett stort bostadsområde. Ett trettiotal föreningar är i dag andelsägare. S-föreningen är med, liksom LO-distriktet, invandrarföreningarna, pensionärsföreningarna och så vidare.

Vad har hänt under de sex år verksamheten hållit på? Jo, vandaliseringen har minskat. Under de sex åren har man inte tillsammans haft lika mycket förstörelse som man hade under en månad förr. Omsättningen på hyresgäster har sjunkit till 20 %. Gemenskapen mellan de boende har ökat, liksom förståelsen och ansvarstagandet.

Uthyrning

Verksamheten bygger inte enbart på Lindängesparkens kulturarrangemang. Uthyrningen är en annan stor del. Folketshusföreningen har en intäkt på 64 000 kronor av lokaluthyrning. De som hyr mest är pensionärsföreningarna. Hyresgästföreningen ger mest intäkter. Av föreningarna får endast Unga Örnar hyra gratis, vilket markerar den höga prioriteringen av barn- och ungdomsverksamheten.

Föreningarna hade hoppats att det gamla löftet om o-taxa vid uthyrning skulle kunna infrias. Men resultatet i kommunalvalet i Malmö 1985 stjälpde förhoppningarna. Även det kommunala driftsbidraget har blivit ordentligt sänkt, drygt 25 %.

Tältläger

På somrarna arrangerar hyresgästernas kontaktkommittéer, Unga Örnar och Motettens Folkets Hus i samarbete med socialbyrån tältläger, bussutflykter och gårdsfester. Många i bostadsområdet har inte råd att åka på semester. Det här ger möjlighet till upplevelser utanför det egna bostadsområdet.

Vidare ordnar man städdagar i området då barnen städar, planterar blommor, talar om miljön och om vandali-
sering. Det finns en fin inriktning på internationell
verksamhet som man försöker odla och prioritera högt.
Hälften av alla besökare är invandrare. Men föreningen
försöker också hjälpa till att dra igång ny verksamhet
inom området där man upplever att det saknas sådan. Det
är viktigt att föreningarna har en egen verksamhet och
inte förlorar sin identitet, säger Bo Nilsson bestämt.

FÖRENINGEN MAGASINET I ÖREBRO

Huset och föreningen fyller viktiga sociala funktioner för stora ungdomsgrupper.

Verksamheten är inriktad på att aktivt motverka drogmissbruk på möten, arrangemang och i egna lokaler. Föreningen Magasinet arbetar aktivt för att motverka de krafter som vill rikta kulturutbudet och förvandla det till en vara att passivt konsumera.

Föreningen Magasinet i Örebro har en omfattande verksamhet på ungdomsmusikområdet. Det startade egentligen med de repeterande gruppernas verksamhet, och har nu utvecklats till att vara både skivbolag, produktionsbolag, närradiostudio och konsertverksamhet.

Eget skapande

Det grundläggande är att ungdomarna själva får arbeta med och skapa kultur, enskilt och i grupp och arrangera sin egen kultur. Det handlar om att själva få ta ansvar, utveckla och delta i kulturen i stället för att bara konsumera.

Föreningen Magasinet arbetar med två parallella inriktningar. Det är särskilt tydligt när det gäller musikverksamheten. Den ena bygger på viljan till eget skapande. Att själv eller kollektivt kunna utöva, arbeta med och bedriva studier i olika ämnen. Musik är det ämne som dominerar, men även film, foto, video, radio, skrivande och ljudteknik förekommer. Även kampen för egna lokaler och den egna kulturen kräver kunskap, även här är utbildnings- och studiecirkelverksamheten ett redskap.

Den andra bygger på viljan att själva få ta ansvar för och arrangera sin egen nöjes- och kulturverksamhet. Detta tar sig uttryck i bl a konsertarrangemang. Till

denna verksamhet engageras i hög utsträckning yrkes-
verksamma musiker m fl.

Magasinet uppfyller i många avseenden funktionen som en
föreningsdriven fritidsgård i Örebro city-område.
Flertalet av besökarna är i åldersgrupperna 18-25 år.
Men även många äldre söker sig till verksamheten.
Sporadiskt förekommer verksamhet för mindre barn. Det
finns en uttalad önskan att arbeta än mer ålders-
integrerat i verksamheten.

ROCK-magasinet

ROCK-magasinet - konsertverksamheten - har växt fram ur
det egna musicerandet. På Rockmagasinet får inte bara
de lokala grupperna en scen att framträda på.

Syftet med närradioverksamheten är dock först och
främst att föra ut föreningens verksamhet och ideologi
i ett förhållandevis billigt media på egna villkor. Det
är en omfattande verksamhet som engagerar många
ungdomar i och kring Örebro.

ROCK-Magasinet har placerat Örebro på musikkartan.
Detta ger inte bara ett stort och inspirerande utbud
för många Örebro-ungdomar, utan är också en källa till
stolthet för alla dem som ägnar en stor del av sin
fritid åt Rockmagasinet.

Även On tour och On record har sitt ursprung i de
lokala gruppernas energiska musicerande. On tour syftar
till att föra ut Örebro-ungdomarnas musik till andra
musikarrangörer.

Det är en imponerande mängd aktiviteter som bedrivs i
föreningen Magasinet i Örebro. Det är också snickeri,
keramik, silversmide och fotoverksamhet. Det är en stor
aktivitet med studiecirklar, men även Öppet
Hus-verksamhet.

En av de svårigheter föreningen kämpar med när det gäller utveckling av verksamheten på dessa områden är frågan om rekrytering och ersättning till handledare.

Brist på musiklokaler

Ett 15-tal musikgrupper från Örebro repeterar i tre lokaler. Samtliga dessa använder sig av studiecirklar i sina aktiviteter. Lokalbristen gör att man inte kan bereda plats för alla band som söker sig till Magasinet och ber om hjälp. Lokalbristen är akut.

Fastigheten i sig utgör ett problem. Den befinner sig i ett allmänt dåligt skick. Upprustningen när föreningen flyttade in visade sig vara otillräcklig, dåligt genomtänkt och framför allt inte anpassad till föreningens verksamhetsformer. Det är främst musikverksamheterna som har problem med dåligt anpassade och otillräckliga utrymmen. Det slår i sin tur mot den programverksamhet som bedrivs i bl a musikcafé.

Kontaktnätet

Magasinet ingår i Kontaktnätet som är riksorganisationen för en rad självständiga ideella musik- och kulturföreningar som har musiken gemensamt men utbudet från kontaktnätsföreningarna har en mycket stor bredd.

KULTUR I GLESBYGD - STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN I STORUMAN

Storuman ligger i sydvästra Lappland, Västerbottens län. Kommunen har ca 8 100 invånare. Av dem bor 5 000 i kommunens centralort och i de större tätorterna. Storuman ligger längs Ume-älvens dalgång och är ca 20 mil lång och ca 4 mil bred. Ytan är 80 kvadratmil, vilket motsvarar t ex Örebro län (som har 270 000 invånare).

I Storuman har Studieförbundet Vuxenskolan en avdelning. Under säsongen 1986/87 genomförde den femton olika kulturrevenemang, som samlade drygt 1 500 deltagare.

Sommaren 1986 var avdelningen medarrangör i tre kulturdagar: Samisk kulturdag i Tärnaby den 28 juni, samt två kulturdagar i Långsjöby och Boksjön den 19 respektive 20 juli. De här tre arrangemangen samlade 1 150 deltagare.

Den 27 september framförde Ängersjöamatörerna pjäsen "På Snålvarfars tid" i Pauträsk. 50 tittade på. Den 28 februari spelade Lilla operan musikteaterspelet "Bondeliv" inför 40 åskådare i Storuman. Båda dessa arrangemang var i egen regi.

Den 12 och 13 februari gjorde Dag Nilsson sammanlagt tre sång- och musikframträdanden med temat Fred, i Storuman och Slussfors. Arrangemangen samlade tillsammans 100 deltagare. Margareta Andreasson hade en vis- och litteratúrafton i Långsjöby den 15 april med 30 åhörare.

Under säsongen har avdelningen arrangerat sex föreläsningsskvällar. Den 27 september handlade det om byutveckling i Storuman, den 6 oktober om matkvalitet i

Strömsund och den 25 januari om "Efter Tjernobyl" i Storuman. Den 18 februari var det information om samisk slöjd i Tärnamo, den 17 mars handlade föreläsningen i Tärnaby om fred och nedrustning och den 18 juni i Tärnamo om viltspår. Föreläsningarna samlade tillsammans 170 åhörare.

FOLKRÖRELSEARKIVET I VÄSTERBOTTEN - EN GARANTI FÖR FRAMTIDEN

Det är ett omfattande arbete som läggs ned på att samla in, organisera och ordna upp det arkivmaterial som fortlöpande levereras in till Folkrörelsearkivet i Västerbotten.

Det grundmaterial som finns i de olika arkivbildningarna är en rik källa för forskningen att ösa ur. Folkrörelsearkivet tar emot forskarbesök och lånar även ut material till forskare.

Folkrörelsearkivet i Västerbotten medverkar också vid utbildningar i samverkan med universitetet, folkhögskolor och olika medlemsorganisationer och hjälper organisationerna att utarbeta arkivplaner.

Dessutom genomför Folkrörelsearkivet inventeringar av organisationernas arkivmaterial i kommuner.

Under 1987 slutfördes inventeringen av folkrörelsematerial i Byske kommun. Tidigare har inventeringar genomförts i Holmsund, Bureå, Tärna, Sensele, Nysätra, Nosjö, Malå, Nordmaling, Bygdeå, Sorsele och Dorotea.

Folkrörelsearkivet

Skellefteå, det är ett serviceorgan för organisationer av folkrörelsekaraktär inom Västerbottens län. Nära 200 organisationer är medlemmar i Folkrörelsearkivet i Västerbotten. Bland medlemsorganisationerna finns fackliga organisationer, bildnings- och politiska organisationer, idrotts-, nykterhets- och religiösa organisationer.

Folkrörelsearkivets huvudändamål är att förvara arkivmaterial från dessa organisationer.

För många föreningar är det ett problem med att föreningsmaterialet är spritt på flera händer. Kassören har hand om räkenskaperna, sekreteraren har hand om protokoll, korrespondens m.m. En del material samlas också hos ordföranden. Det finns stor risk att materialet försvinner när föreningen byter dessa funktioner.

Folkrörelsearkivet gör det möjligt för bl.a. ordförande, sekreterare och kassör att istället successivt lämna in det äldre materialet och man får på det sättet en samlad förvaring av föreningens arkivmaterial.

Det är när det är dags att skriva jubileumshistorik man ofta upptäcker att viktigt arkivmaterial saknas. Det är ganska vanligt att t.ex. protokoll och verksamhetsberättelser från föreningens första verksamhetsår är borta. Då är det ofta för sent att återskapa sådana luckor i arkivmaterialet och en viktig del i föreningens historia går förlorad.

En löpande arkivering i Folkrörelsearkivet, av material som inte används i den dagliga verksamheten, är en garanti för att bl.a. kommande historikförfattare kan arbeta med ett fullödigt grundmaterial.

Det är när det är dags att skriva jubileumshistorik man ofta upptäcker att viktigt arkivmaterial saknas. Det är ganska vanligt att t.ex. protokoll och verksamhetsberättelser från föreningens första verksamhetsår är borta. Då är det ofta för sent att återskapa sådana luckor i arkivmaterialet och en viktig del i föreningens historia går förlorad.

En löpande arkivering i Folkrörelsearkivet, av material som inte används i den dagliga verksamheten, är en garanti för att bl.a. kommande historikförfattare kan arbeta med ett fullödigt grundmaterial.

Dessutom innebär Folkrörelsearkivet en brand- och fuktsäker förvaring av föreningens arkivmaterial.

Föreningarna lämnar över materialet antingen som deposition eller gåva. Det vanligaste är att organisationen levererar sitt material för deposition.

När föreningar upphör, är det vanligast att de föreningar som saknar distriktsorganisation lämnar materialet som en gåva till Folkrörelsearkivet.

Av den totala hyllkapaciteten på ca 5 000 på Gamla i Umeå utnyttjades vid årsskiftet 86/87 ca 3 200 hyllmeter. Det uppordnade arkivbeståndet i Umeå utgjordes vid samma tidpunkt 1 200 hyllmeter, vilket omfattade 2 453 olika arkiv. Motsvarande kapacitet i Skellefteå utgjordes en total hyllkapacitet på 1 300 hyllmeter varav 1 200 utnyttjades vid årsskiftet 86/87. Det uppordnade arkivbeståndet utgjorde ca 500 hyllmeter som omfattade 1 001 olika arkiv.

4. BOENDET

KONTAKTKOMMITTEVERKSAMHET - FYRA EXEMPEL FRÅN HYRESGÄSTERNAS RIKSFÖRBUNDS TIDNING MILJUSPEGLN

Vad är en kontaktkommitté? Kontaktkommittéerna är ett led i Hyresgästföreningens arbete. Kommittén arbetar i bostadsområdet och består av folk som bor där.

De som arbetar i kommittén är valda av de medlemmar som bor i grannskapet. De utför sitt arbete ideellt, på sin fritid.

Kommitténs arbete är inriktat på att förbättra bostadsområdet, både i fysisk mening och genom olika aktiviteter för de boende. Det kan röra sig om allt från gårdsfester och bostadsmöten, till hobbyverksamhet och studier i t.ex. språk.

Ytterst är kontaktkommittén hyresgästernas redskap för att påverka värden och därigenom förbättra boendet.

Den ena kontaktkommittén är inte den andra lik. Varje kommitté bestämmer ju själv sin egen verksamhet. En verksamhet som måste utgå från förutsättningarna i respektive bostadsområde och de förändringar man vill uppnå där.

HÄR SAMLAS UNGA OCH GAMLA

Kontaktkommittén Styrbjörn i Aspudden är förklaringen till att ensamstående fyrabarnsmamman Rosita Larsson inte känner sig ensam.

Rosita är en av kommitténs fyra ledamöter - till vardags arbetar hon på barnomsorgsbyrån i Stockholm. Fritiden ger hon kommittén och familjen:

- Egendomligt nog blir det så att både barnen och jag får tillbaka all den tid jag ger kommittén. Vi får den

i form av trofasta vänner och grannar. Mina små får äldre vänner på de återkommande onsdagsträffarna, då vi har öppet hus på kvartersgården. Det skänker dem glädje, och jag känner mig inte så ensam med mitt vuxenansvar.

Onsdagsträffarna berikar även äldre.

Lars Lindström övertygar:

- Barnen blir inte heller anonyma för oss äldre när vi möter dem i trappuppgången eller ute på gården. Jag som själv har barnbarn, fast på håll, tycker om när de kommer med sitt "tjena Lasse". Då vet jag att vi hör ihop.

Lars Lindström är ordförande i kommittén - och en av de många veteranerna i Styrbjörn, ägt av Stockholms hem:

- Jag har bott här sedan 1949. Men kontaktkommitté har vi bara haft ett par år. Att den behövs är dock klart bevisat.

Kvartergården har blivit en av hjärtefrågorna hos Styrbjörn - den har egentligen funnits i kvarteret "alltid". Men kris blev det när kommunen aviserade att man inte längre ville ha den som fritidsgård. Det var då hyresgästerna beslöt sig för att ta över. Skillnaden från förr, utöver ny regi, är den nya publiken. Nu åldersblandad - tidigare bara ungdom:

- Det vi också gläds över, och som kanske är ännu viktigare, är att vi numera är med och påverkar underhållet i bostäderna.

Styrbjörn har emellertid inte mött den stora utmaningen än, enligt kontaktkommitténs ledamöter.

- Nej, den kommer först om ungefär tio år. Då är det fullt möjligt att ägaren har en helt annan uppfattning än vi om hur stor den "stora saneringen" ska bli. Jag förväntar mig att vi kommer att få strid om lägenheter som är i gott skick - men där ägaren vill byta skåp

eller badkar för att motivera höjd hyra, säger Lars Lindström.

- Fast jag är pessimistisk, samtidigt. Vem vet om inte våra allmännyttiga bostäder är omgjorda till bostadsrätter vid den tidpunkten? Det räcker ju med en ny regim i Stockholms stadshus som beslutar att sälja ut allmännyttan!

- Tänk att det finns de som tror att man bara är rädd om det man äger? Här i Styrbjörn har vi bevisat motsatsen. Vi vårdar det vi hyr - just därför att vi bor här.

DET HÄR ÄR FRAMTIDENS BOENDE

På Färmarstigen i Bollmora, utanför Stockholm, fanns det ingenstans för barnen att leka på vintern. Då byggde kontaktkommittén en hockeyrink. De samlingslokaler som fanns i området var alldeles för små - det kom så mycket folk till mötena. Då byggde kontaktkommittén en kvartersgård.

Gert Ek som är sammankallande i kontaktkommittén Färmarstigen berättar:

- Egentligen var det byggfusket som förde oss samman. Sedan när vi klarat upp det så var det naturligt att fortsätta.

När hyresgästerna flyttade in i det nybyggda området fanns där tre nya daghem men ingen ordentlig lekplats. Kommunen lovade och lovade men inget hände.

- En fotbollsplan och en rink måste man ha, säger Gert, ungarna sprang bara omkring och busade.

Så kontaktkommittén tjatade till sig mark, som egentligen var tänkt att bli kolonilotter för HSB-området i närheten. Istället byggde de en hockeyrink. Hammarbys A-lag var där och invigde den. De fick stryk med 7-8, av områdets eget korplag.

Hoppas det inte kommer många

Bostadsområdet Farmarstigen består av 6 gårdar. På varje gård har man en gårdskommitté som sköter sin egen gård. En eller två personer från varje gårdskommitté är med i kontaktkommittén. Varje gårdskommitté har sin egen samlingslokal som de inrett själva, men med små ytor

- Vid varje möte hoppades vi att det inte skulle komma så mycket folk, berättar Jana Lundblad i kontaktkommittén. När vi hade städdag fick folk fika i skift. Vi fick helt enkelt inte plats.

På så sätt föddes idén med en egen kvartersgård. Kommunen och Stiftelsen Tyresöbostäder stödde idén helhjärtat. Mark hade man redan. Och i Bollmora stod ett hus som skulle bort. Nisse Magnusson är med i kontaktkommittén och är själv byggjobbare. Han har lett arbetet och berättar:

- Två hela helger tog det oss att riva kåken. Nu håller vi på att sätta upp den. Vi gör allt själva. Specialkunskaperna som behövs finns hos hyresgästerna här på Farmarstigen - alla ställer upp. Vi lägger ner arbete, Stiftelsen ger pengar, kommunen mark och hyresgästföreningen drift och inredning.

Gert påpekar att ungarna varit med hela tiden:

- De accepterar oss vuxna på ett annat sätt när de är med själva. De tar hand om varandra på ett bra sätt. Under bygget har vi inte haft tid att ta reda på vems

unge som är vems, utan alla tar ansvar för ungarna.

- De är för ungarnas skull vi jobbar i kontaktkommittén, skjuter Jana in, vi har fin sammanhållning här. 80 procent av hyresgästerna är medlemmar.

Vi måste se framåt

Förutom stora saker som hockeyrinken och kvartersgården har kontaktkommittén mycket verksamhet. De har förbättrat utemiljön, de är med och förhandlar (Sveriges lägsta hyreshöjning) och så ordnar de midsommarfester och gårdsfester. De olika gårdarna spelar brännboll mot varandra och flera korplag i fotboll har man fått igång. Lag som spelar i hyresgästföreningens tröjor. Städdagar ordnar kontaktkommittén regelbundet.

- Dagen efter vi hade städdag sist, berättar Gert, var det en gubbe som slängde en fimp på vår gård. Fyra ungar hoppade på honom, "så där gör man väl inte".

- Hyresgästerna får mindre och mindre pengar och tillbringar mer tid hemma, påpekar Nisse. Folk har inte råd att åka någonstans längre. Så då måste vi se framåt. Att det är bra där vi bor.

När Gert, kontaktkommitténs sammankallande, vinklar av Miljöspegelns imponerade utsända vid bussen säger han:

- Det här är framtidens boende.

TEATERN ÄR LÖS ...

Nu har det hänt igen. Kvartersteatern i Norrköping - barngruppen i Klockartorpet - är på turné och gör succé.

Klockartorpets kvartersteatern spelar "Pelle Svanslös är lös" - ett litet teaterstycke som handlar om åtta katter kring Övre Slottsgatan i Uppsala. Stycket tar upp ett för barn aktuellt tema - mobbning.

Familjekatt

Pelle är ny i stan. Han är familjekatt, precis som Maja Gräddnos, Laban och vimsiga Frida. Mötet med utekatten Måns och tvillingparet Bill och Bull blir ganska tufft.

Måns är avundsjuk på Pelle som är ompysslad och omtyckt och därför är Måns ganska tuff och elak mot Pelle. Men mobbning bär sig inte i längden. Det är läxan som Måns får lära sig.

Lekfullt

På ett lekfullt och friskt sätt genomför de unga skådespelarna den en timme långa föreställningen. Flera gånger visar de prov på sin förmåga att improvisera - t.ex. då Pelle med en penna ska räkna ut ett svårt tal. Ve och fasa - pennan finns inte på scenen. Utan att publiken märker fadäsen hittar den fyndiga Pelle en frigolitbit som han räknar med.

Det är en fröjd att se 8-åriga Elsa spela Gammel-Maja med ålderstyngd kropp. Barnen är mellan 8 och 12 år.

Blonda Johan som spelar svarta, tuffa Måns får flera gånger visa prov på sin spontanitet och kunnighet.

Proffsigt

Jaqueline som sminkat barnen har verkligen gjort ett proffsigt jobb. Den som sett uppsättningen av musicalen Cats i London kan hålla med om att Kvartersteaterns sminkös gjort ett lika bra jobb.

Dräkterna är gjorda av eleverna vid Lennings beklädnads- och konfektionslinje. Med fina dräkter, en bra regi, en proffsig sminkning och barnens fina utspel har detta blivit en mycket sevärd föreställning.

Om man samlar ihop kunnande från olika håll så kan man nå långt. Det har Kvartersteatern i Norrköping visat prov på.

... och föräldrarna är med

I Kvartersteatern är också föräldrarna engagerade. Kring "Pelle Svanslös"-gänget finns en grupp föräldrar som är viktiga för att få föreställningen att fungera.

- Det har varit jobbigt för barnen ibland, säger Elsas mamma (Elsa spelar Gammel-Maja).

Stöd

Föräldrarna har funnits med under hela den tid som Pelle Svanslösproduktionen vuxit fram. De har både varit med som stöd för barnen, och i det praktiska arbetet.

Några av föräldrarna har byggt sceneriet och jobbat med att få det tekniska att fungera. Andra har fixat fika och mat under repetitionerna.

Ökat

Från början var inte så mycket arbete, men allt eftersom tiden har gått har också arbetsbördan ökat.

De vuxna är eniga om att Johan Fellenius som varit regissör och projektledare inom Kvartersteatern, har varit mycket fin med barnen och att han fått dem att utvecklas.

Till att börja med träffades gruppen en gång i veckan. Då tränades texterna in. Sedan har man steg för steg byggt på med ljus, ljud, dekor, smink och kläder.

Några barn har nästan hunnit tröttna.

- Men då har det alltid hänt något nytt, väl genomtänkt av Johan, säger en av föräldrarna.

Alla föräldrar är samstämmiga i att det har varit roligt att vara med, även om det också varit jobbigt.

Bygga upp - och ner

Det är mycket jobb då man kommer till ett ställe där man ska spela. Scenen ska byggas upp, ljud och ljus ska fungera, sminkning och påklädning skall ske. Och efter uppspelet ska alltihop rivs och packas.

Ingen behöver vara rädd att vara utan jobb....

Mitt i allt detta arbete är det också viktigt att de vuxna kommer bra överens och fungerar tillsammans. Då kan de koncentrera sig på att spela teater, utan att behöva fundera över konflikter.

Fotograferat

Johans pappa har fotograferat hela tiden. Så nu finns en fin dokumentation i form av en utställning över framväxten av "Pelle Svanslös är lös".

Carinas mamma tycker att det är roligt att det finns annat än idrott att engagera sig i när man är barn.

David's pappa berättar då att David ibland kommer i konflikt med sina andra intressen. Han spelar nämligen fotboll också. Ibland har det varit match och teaterträning samtidigt. Då har matchen gått före.

Nu vid uppspel går teatern före - det är svårare att ersätta katten Laban än att hitta en kille som vill spela i fotbollslaget.

Kommer fram

Teatern har betytt mycket, både för barnen och för de vuxna.

- Ta vår Carina till exempel, säger hennes mamma.
- Hon vågade knappt hälsa på folk tidigare, och nu spelar hon teater för 100 personer. Hon vågar komma fram mer nu.

Det är ett gäng nöjda föräldrar som efter ett trivsamt samtal lämnat foajén på Ronnebybrunn. De tycker att de fått ett tack för all tid de lagt ner, genom att de fått vara med Kultur -87 i Ronnebybrunn.

Här har "Pelle Svanslös är lös" gjort succé.

- När applåderna kommer får man belöningen, som en av mammorna säger.

SOMMARENS SISTA VALS PÅ RÅBY

Orkestern spelar på dansbanan mellan hyreshusen. Många människor har redan samlats. Från simbassängen, stallet, tennis- och golfbanorna kommer ännu fler.

Råby är ett stort bostadsområde i Västerås. Det byggdes i slutet på 60-talet. Det ovanliga är att området är delat i två delar. Och det är i den allmännyttiga delen Råby-Mimer som allt händer.

Lars Vågglund är med i kontaktkommittén:

- Vi har mycket på gång nu, bland annat gårdsförbättringar. Vi har haft ett otal bostadsmöten. Bostadsföretaget Mimer är bra att samarbeta med. De lyssnar sakligt på vad hyresgästerna har att säga.

- Det fina här på Råby är också att vi har ett så bra samarbete med Park och Fritidsförvaltningen.

Dans och trubadurer

Under hela sommaren har det hänt saker på Råby. Verksamheten har inte stannat upp bara för att det har varit sommar.

Varannan onsdag har det varit dans på Råbys egen dansbana. De onsdagar det inte har varit dans har det varit underhållning av en trubadur och korvgrillning vid grillplatsen. Kostnaderna har kontaktkommittén och Park- och Fritidsförvaltningen delat på. Lars berättar vidare:

- Varje månad gör kontaktkommittén och fritidsgården här ett reklamblad där vi talar om vad som är på gång just den månaden. Samarbetet med gården är fantastiskt.

Golfbana och stall

Det finns en golfbana på området också. Den sköter kontaktkommittén om. Vinsten går till området. I sommar är det Christer och Jane Edman som tagit hand om golfbanan. Christer:

- Otroligt med barn som är kvar här på Råby under sommaren. Jag trodde golfen skulle vara död i semestertiden. Men det kom massor. Man blir närapå som en far till barnen. Frugan har bakat bröd. De äldre kommer hit och fikar och pratar. De blir toppenglada. På helgerne har vi alltid tipspromenader tillsammans med gården. De läggs så att de slutar här vid golfbanan. Då blir det mycket folk.

Stallet är också en populär plats på Råby. Det är Park- och Fritidsförvaltningen som har hand om det. Där finns hästar, får, getter, höns, kanin och en stallkatt. Men Christer Edman är bitter:

- Kommunen ska spara och då vill de dra in djuren. De har ingen aning om hur mycket djuren betyder för barnen. Hur mycket ömhet de får och ger. Nu går vi ut med protestlistor. Än har vi inte gett upp.

Planering tillsammans

Tre gånger om året planerar kontaktkommittén och fritidsgården tillsammans. Bestämmer vad de ska hitta på.

Det har bland annat blivit skattjakt, danskvällar, kolonilotter, cirklar, tipspromenader, simtävlingar, terränglopp och stora barn och familjedagar.

Sista valsen

En bit från dansbanan och musiken står det tre tjejer och förbereder för att svampfärga garn. Lillemor Andersson, Ann Törnblom och Birgitta Bergstam heter de och ska starta en studiecirkel i svampfärgning. Ungarna i området har redan hjälpt till. De har varit ute i skogen och plockat en stor korg med svamp.

Allt medan orkestern spelar sommarens sista vals på Råby.

PRODUKTION OCH KONSUMTION AV SOCIALA TJÄNSTER I BOENDET

En redovisning av utvecklingsprojekt inom HSB
av utredningens expert Per Olof Jönsson

Bakgrund och syfte

I folkrörelseutredningens huvudbetänkande redovisas i kapitel 4 en mängd pågående föreningsaktiviteter inom områden där kommuner och landsting normalt står ansvariga.

I föreliggande bilaga till utredningsbetänkandet redovisas mera i detalj pågående utvecklingslinjer inom en bred kooperativ rörelse, HSB. HSB har under 80-talet redovisat en större medlemsökning än vad flertalet andra organisationer kan uppvisa. Mer än hälften av HSB:s nya medlemmar är under 30 år och varje år ansluter sig tusentals barn till HSB-föreningarna. HSB är sedan flera år landets största barn- och ungdomsorganisation. Idag är det närmare 150 000 medlemmar som regelbundet sparar till en bostad i HSB. Engagemanget i organisationen och i bostadssparandet är ett av flera tecken på att många idag söker en kooperativ lösning av sin boendefråga. Det förhållandet att 60-talets barnkullar nu är aktiva på bostadsmarknaden får också konsekvenser för HSB:s roll i bl a familjepolitiska sammanhang. De nybildade familjerna söker nya lösningar på t ex barnomsorgens område, och HSB deltar aktivt i kommunernas utbyggnad av barnomsorgen i sina föreningsområden. Bland de HSB-medlemmar som redan idag, ofta sedan mycket lång tid, har en HSB-bostad är runt 30 % ålderspensionärer. Många nya äldre söker sig också till HSB. Ju fler äldre som bor i HSB, desto mer aktualiseras också kvarboende- och servicefrågor inom äldreomsorgens område.

Sammantaget har utredningen bedömt det som värdefullt att redovisa utvecklingslinjer och projekt inom HSB, en

organisation som upplever ett starkt ökande intresse för kooperativa lösningar på välfärdsproblemen, speciellt inom områdena barnomsorg och äldreomsorg.

Kooperativa grundprinciper

HSB-rörelsen verkar i enlighet med den Internationella Kooperativa Alliansens grundsatser:

1. öppet och frivilligt medlemsskap
2. demokratiska beslutsformer (en medlem = en röst)
3. solidarisk överskottsfordelning
4. begränsad kapitalränta
5. kooperativ samverkan
6. studie- och upplysningsverksamhet.

I HSB:s verksamhet gäller sålunda bl a självkostnadsprincipen och begreppet vinst är definitionsmässigt uteslutet. I stället kan talas om överskott. Eventuellt överskott skall fördelas solidariskt på det sätt medlemmarna bestämmer. Det kan reserveras inom organisationen för kommande behov eller återgå till medlemmarna i form av återbäring.

Medlemmarna är utgångspunkten i den kooperativa organisationen, för engagemang, organisation, beslut och resursfordelning. HSB verkar därför, liksom andra kooperativa organisationer, utifrån medlemsintresset. Medlemsintresset hindrar att HSB uppträder som marknadsaktör. De olika tjänster som utföres för och genom medlemmarna, t ex byggnation och förvaltning av bostäder eller utförande av boendeservice och annan social tjänsteproduktion, tillhandahålls huvudsakligen internt inom organisationen. HSB kan således sägas konkurrera med sina idéer, man vill vinna fler medlemmar till sin organisation. Därigenom skiljer sig HSB på ett grundläggande plan från andra aktörer inom bostadssektorn.

HSB och offentlig sektor uppvisar många likheter. Begrepp som demokratisk beslutsrätt, självkostnadsprincip och solidarisk samverkan är utmärkande både för offentlig och kooperativ resursfördelning. Både offentlig sektor och Kooperation kan därför sägas tillhöra den demokratiska, icke-vinstdrivande sektorn i samhället.

Beslut om övergripande resursfördelning och prioritering av samhällsresurserna måste alltid tillkomma politiska organ och ske inom ramen för den generella välfärdspolitik. Huvudmannaskap och därmed ansvar för grundläggande sociala nyttigheter måste förbli offentligt. Däremot kan olika tjänster i boendet i ökad utsträckning och i samverkan med offentliga huvudmän - kommuner och landsting - utföras genom konsumentkooperativa organisationer som komplement till det offentliga utbudet.

HSB:s ändamål och verksamhet

HSB:s bostadsrättsföreningar har enligt gällande stadgar till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att i föreningens hus upplåta bostäder och andra lägenheter åt medlemmarna till nyttjande utan begränsning till tiden, samt att främja studie- och fritidsverksamhet inom föreningen.

Bostadsrättsföreningen skall för detta ändamål bedriva sin verksamhet i nära och fortlöpande samverkan med HSB-föreningen för orten.

HSB-föreningen, vari enskilda bostadsrättshavare, bosparare och de lokala bostadsrättsföreningarna är medlemmar, har till ändamål bl a att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda medlemmarna bostäder och lokaler och biträda med förvaltningen därav, att i övrigt verka för produktion av goda bostäder och att inom föreningen uppsamla medlemmarnas sparmedel.

HSB-föreningen ombesörjer uppförandet av bostadsrättsföreningens hus och utförandet av allt som sammanhänger därmed. HSB-föreningen biträder också bostadsrättsföreningen i förvaltningen av dess angelägenheter.

HSB-rörelsens primära uppgifter är således att uppföra och förvalta lägenheter och hus åt sina medlemmar.

I målet att främja medlemmarnas ekonomiska intressen ligger ett långsiktigt ekonomiskt krav, relativt lägre boendekostnader. Detta uppnås dels genom bostadsrättshavarens egeninsats, men också genom kvalitet och skötsel i HSB-beståndet. I verksamheten ligger t ex ett krav om produktion av goda bostäder.

Vid utgången av 1986 hade HSB drygt 480 000 medlemmar, en ökning av 28 000 netto under året. Antalet bostadsrättslägenheter uppgick till 296 000 och antalet hyreslägenheter till 85 000.

HSB:s samlade bostadsproduktion sedan tillkomsten 1924 uppgår nu till 427 000 lägenheter i bostadsrätt och hyresrätt jämte småhus med äganderätt.

HSB kan vidare uppvisa en bred erfarenhet i förvaltningen av lokaler för olika, ofta offentliga ändamål. En enkät i november 1986 gav vid handen att HSB-föreningarna förvaltar minst 200 barnomsorgslokaler och minst 300 lokaler för äldreomsorg, öppenvård o dyl.

HSB:s medlemmar

HSB har varje år satt rekord i tillströmningen av nya medlemmar. 1986 blev det en ökning med 28 600. Under 80-talet har hittills 130 000 nya medlemmar kunnat räknas in. Hösten 1987 kan den 500 000:e medlemmen välkomnas.

En medlemsundersökning som genomfördes i november 1986 visar att alla samhällsgrupper söker sig till HSB. Det är lika många män som kvinnor som söker medlemskap. Av

undersökningen bevisades återigen att HSB också är landets största barn- och ungdomsorganisation.

Undersökningen visar att 58 % av de nya medlemmarna var under 30 år, i storstäderna 67 %.

Bland de nya medlemmarna återfinnes över 300 yrken. En socioekonomisk indelning gav följande fördelning:

Arbetare och tjänstemän på lägre nivå	38 %
Tjänstemän på mellannivå	21 %
Tjänstemän på högre nivå	15 %
Egna företagare	2 %
Studerande	16 %
Pensionärer	5 %
Övriga	3 %

Även beträffande utbildningsbakgrund uppvisar de nya HSB-medlemmarna ett tvärsnitt:

Folk- eller grundskola	16 %
Gymnasieskola	52 %
Högskola	33 %

En äldreundersökning genomförd i maj-juni 1987 av HSB och Sifo visade att 18 % av tillfrågade pensionärer bodde i bostadsrätt. Av dessa bodde 46 % i HSB. I gruppen fd arbetare med bostadsrättslägenhet bodde 61 % i HSB.

Över 30 000 HSB-medlemmar har förtroendeuppdrag i organisationens olika led. Det kan jämföras med antalet anställda i HSB-rörelsen, ca 5.000.

HSB:s strategi

HSB har under mer än 60 år verkat för produktion av goda bostäder och bostadsmiljöer. Det har gällt utvecklingen av kök, varmvatten, badrum etc i

lägenheterna, av sopnedkast, tvättstugor, samlingslokaler, lekplatser och daghem i den gemensamma miljön. För att på bästa sätt tjäna medlemsnyttan har ständigt nya steg tagits. Till uppgiften att främja medlemmarnas ekonomiska intresse kan också sägas höra att ge hela stadsdelen en kooperativ prägel. HSB vill utveckla bostadsområdet i sin helhet till att bli en social knutpunkt i samhället där tjänster och anläggningar i ökad utsträckning organiseras och utformas i kooperativ form.

Flera skäl talar för en sådan utveckling: HSB:s funktionssätt och tradition av demokratiska beslut i samverkan, samhällets ökade intresse för lokalt brukarinflytande, ökningen av antalet äldre o.a. ensam- och fåmanshushåll, behovet av stärkta sociala nätverk och samverkan i tjänsteproduktionen i närsamhället osv.

HSB har lång erfarenhet av samverkan med kommuner och landsting. Redan i slutet av 1920-talet började HSB bedriva egna barnstugor. Sedan mitten av 1930-talet samarbetar HSB med kommunerna genom bostadsbyggandet. Under årens lopp har HSB byggt 125 000 lägenheter för de allmännyttiga bostadsföretagens räkning. Idag förvaltar HSB nästan 100 allmännyttiga bostadstiftelser. Idag rör samverkan med kommuner och landsting i hög grad också de äldres boendefrågor.

HSB:s strategi är således att utifrån medlemsintresset få kommunernas fortsatta förtroende att bygga bostäder för de medlemmar som sparar för en kooperativ bostadsrätt.

I strategin ingår också att bostäderna, miljön och stadsdelen skall tillgodose krav om tillgänglighet, trygghet, bekvämlighet och trevnad. Fler funktioner kan ordnas i kooperativa former, överföras till de boende och göra dem delaktiga i serviceproduktionen.

Strävandena att markera bostadsområdet som social knutpunkt, att bereda de äldre möjlighet till kvarboende, att skapa ett större utbud av fritidsaktiviteter och gränntjänster etc. kräver nya former för samverkan mellan bostadsorganisation och offentlig sektor. Genom samverkan mellan olika huvudmän kan positiva värden i form av gemenskap och trygghet uppnås, men också rationalisering och effektivitet i resursanvändningen främjas.

Det kooperativa boendet utgör en naturlig grund för samverkan med kommuner och landsting. I HSB finns idégrunden och de resurser och den kompetens varifrån fastighetsförvaltning och -skötsel kan bidra med erfarenheter till andra verksamhetsområden.

Kooperativ stadsdel

Med utgångspunkt i den kooperativa bostadsrätten och andra kooperativa inslag i välfärdsfördelningen i närsamhället, leder HSB-strategin till idén om den kooperativa stadsdelen.

Med en kooperativ stadsdel avses då ett bostadsområde där inte endast bostäderna kan vara upplåtna med kooperativ bostadsrätt, utan där också andra samhälleliga och kommersiella funktioner i varierande grad är föremål för kooperativ besluts- och driftform. Den kooperativa stadsdelen bygger sin service på öppet och frivilligt medlemskap, på demokratiska arbetsformer och på självkostnadsprincipen. Den fördelar samhällets resurser i närsamhället på kommunens uppdrag och välsignelse.

Med andra ord kan medlemskap och boende i bostadsrätt utvecklas och byggas på med nya tjänster, på kommunens uppdrag och i bostadsrättsföreningens regi eller genom erbjudande till de boende om medlemskap i nya, kooperativa "dotterföreningar".

Idén om den kooperativa stadsdelen kan också uttryckas så, att den gemensamma välfärdsfördelningen i närsamhället sker genom långtgående brukaransvar som alternativ till kommunal eller kommersiell besluts- och servicestruktur.

På det kommersiella området kan det gälla t ex kooperativa initiativ inom dagligvaruhandeln för att befästa eller vidga utbudet av olika nyttigheter, t ex varuhemsändning åt äldre. Inom fritids- och kulturområdet kan det gälla en närmare samverkan mellan bostadsrättsföreningarna och kommunen för ett samutnyttjande av medlemslokaler och allmänna utrymmen. Inom barnomsorgen kan det avse en samverkan mellan dagis och t ex pensionärsföreningen i området, eller alternativ drift som föräldrakooperativt daghem. En äldre bostadsrättsförening, med inbyggda förutsättningar för samverkan med kommunens sociala hemtjänst kan bidra till en utveckling av socialtjänster.

Verksamheten i bostadsrättsföreningen Luppens servicecentrum i Norrköping har som ambition att bli "en anläggning med kommunal service byggd på gemensamt lokalutnyttjande och effektivt personalsamarbete och därmed en anläggning för gemenskap och kontakt där boende i alla åldrar, jämsides med andra besökare, stimuleras till att delta aktivt i gemensamma verksamheter". Kommunen har köpt 59 av de 188 bostadsrättslägenheterna att användas som servicelägenheter. HSB har åtagit sig att på kommunens uppdrag svara för vaktmästarfunktion, städning, fönsterputs, renhållning och vård av inventarier, samordningsfunktion, restaurangdrift och receptionsservice. För löpande samråd finns en samordningsgrupp med kommunala verksamheter jämte HSB som representanter. Grunden för HSB:s åtagande är av socialnämnden fastställd budget och programbeskrivning. HSB svarar således för funktion och drift av verksamhetens lokaler, anställer efter samråd med kommunen personal, bli a samordningsansvarig

tillika vicevärd i bostadsrättsföreningen. HSB har även genom av kommunen godkänd specialentreprenör åtagit sig driften av såväl receptions- som restaurang-verksamheten. Övriga hemtjänstutgifter utföres av kommunens vårdbiträden.

En arbetsgrupp inom HSB utarbetade 1985-86 en idéskrift "Kooperativ Stadsdel", utgiven av Kooperativa Institutet. I skriften beskrivs utförligt vilka olika nyttigheter i boendet som skulle kunna bli föremål för en kooperativisering.

På basis av nämnda idéskrift har dels HSB Stockholm dels HSB Riksförbund Region Söder, på uppdrag av HSB Malmö, i var sitt fall tagit fram mera konkreta idéprogram. För Stockholms vidkommande avser programmet Jarlabergsområdet, ett nyexploateringsprojekt i Nacka kommun. I Jarlabergsprojektet pågår f.n. detalj-planering mellan HSB Stockholm och Nacka kommun om en samverkan mellan kommunen och bostadsrätts-föreningarna. Bl a avses en områdeskommitté, Jarlabergsrådet, bildas för gemensamma diskussioner och beslut i frågor om boende, bostadsförvaltning, fritids- och kulturfrågor, park- och gatuskötsel samt i viss utsträckning barn- och äldreomsorg. HSB Stockholm avser därvid bl a att utveckla fastighetsskötarrollen till att även bli en socialt profilerad "boendevärd" som, allt efter medlemmarnas intresse och den anställdes erfarenheter, kan handha delar av fritids-aktiviteterna för barn och ungdom eller en vidgad boendeservice i samarbete med kommunens sociala hemtjänst. HSB Stockholm har även erbjudit kommunen att svara för samordningen av fastighetsförvaltning och olika kommunala förvaltningars tjänsteutbud.

Malmö-programmet - "Kooperativ Stadsdel på Ellstorp" - har i avvaktan på rådslag bland de aktuella bostads-rättsföreningarnas medlemmar samt förväntat beslut om ombyggnad av fastigheterna, ännu inte föranlett detalj-planering.

Liknande idéprogram kan förväntas från flera HSB-föreningar under 1987.

Inom fritids- och kulturområdet har HSB traditionellt spelat en aktiv roll, genom t ex medlemslokaler för hobbyaktiviteter, sport, matlagning, fest och annan samvaro.

HSB tar på olika sätt ansvar för barnens och ungdomarnas fritidsutbud, inte minst genom att upplåta lokaler för organisationslivet.

I HSB:s ändamålsparagraf för bostadsrättsföreningarna ingår att medlemmarnas studie- och fritidsverksamhet ska främjas. I varje bostadsrättsförening skall finnas en studieorganisatör. Tusentals personer i HSB arbetar därför med studie- och fritidsfrågor. Enligt en undersökning från 1983 hade 65 % av de undersökta bostadsrättsföreningarna med minst 200 medlemmar en studiecirkel i verksamhet. Pensionärsverksamhet är mest vanlig i äldre föreningar från 20- och 30- talen, medan barn- och ungdomsverksamhet mest förekommer i de yngre föreningarna från 70- och 80- talen. Språk- och hobbycirklar är vanligast i föreningar från 40- och 50- och 60-talen. Bland aktiviteter i bostadsrättsföreningarna som syftar till att stärka sammanhållning och öka gemenskap kan nämnas teaterbesök, visaftnar, motionsaktiviteter, utflykter, loppmarknader, bokcirklar, filmkvällar osv. Många arrangemang sker i samverkan med andra organisationer, t ex ABF, Korpen, Unga Örnar, PRO, m fl.

Redan 1964 startade HSB Stockholm särskild äldreverksamhet i sina bostadsrättsföreningar. Syftet var att öka kontakten mellan de boende och därmed också öka trygghet och gemenskap. Efter några få år var ett 30-tal pensionärsklubbar igång. Verksamheten har under åren bestått av allt från promenadgrupper och öppet hus till traditionell mötes- och studiecirkelverksamhet. Flera klubbar bedriver även organiserad grannkontakt-

verksamhet, t ex en ansvarig i varje portgång eller fastighet håller kontakten med de äldre och sjuka, ordnar telefonlistor, hjälp med varor från affärer, bud till apotek osv. Av HSB Stockholms totala antal pensionärsmedlemmar bor 40 % i bostadsrättsföreningar med organiserad äldreverksamhet. Äldreverksamheten är en viktig grund för utvecklingen av sociala nätverk i bostadsrättsföreningar, för kultur-, fritids- och studieverksamhet. Under 1986 har pensionärsrådet inom HSB Stockholm även arbetat med en friskvårdskampanj. Liknande exempel på fritids- och äldreverksamhet kan samlas från hert när varje HSB-förening i landet.

HSB:s engagemang inom barnomsorgen

Genom ett ökat engagemang inom barnomsorgen återanknyter HSB i hög grad till en äldre folkrörelsetradition. Redan 1929 byggde HSB sin första lekstuga. Den drevs i egen regi och finansierades dels genom föräldraavgift dels genom andra intäkter från HSB-verksamheten. Föräldraavgiften uppgick till 60 öre om dagen och täckte tillsyn, sysselsättning och tre mål mat. Från början placerades HSB:s lekstugor högst i husen, barnen skulle få "den bästa luften". Kvalitetstanken hade således en framträdande roll också i HSB:s barnomsorgsverksamhet.

HSB bedrev sedan under mer än 30 år egen barnomsorg och utbildade över 900 förskollärare vid eget förskollärarseminarium.

För HSB av 1987 handlar det om att förstärka det sociala nätverket i sina bostadsområden, bl a genom ett samband mellan produktionsbeslut och konsumtion av service. I det avseendet spelar barnomsorgen en viktig roll. Den finns och verkar i boendet, barnen och deras föräldrar bor i området. Ett aktivt dagis kan bidra till sociala kontakter utanför sina lokaler, i närområdet, med äldre, med skolan, med olika arbetsplatser osv.

Kommunen har i kraft av socialtjänstlag och politiska beslut det övergripande och yttersta ansvaret för barnomsorgen i kommunen, dess omfattning, kvalitet och fördelning.

HSB:s primära uppgift är inte att bedriva verksamheter som ankommer på kommuner och landsting. Däremot är man beredd att samverka med t ex kommunerna och komplettera det offentliga utbudet av bl a barnomsorg.

Inom dessa offentliga ramar bör enskilda människor organiserade i demokratiska föreningar (föräldra-kooperativ) uppmuntras ta ett ökat ansvar för den lokala välfärden i sitt närområde, t ex för driften av ett daghem.

Till sådana demokratiska föreningar som kan ta ett ansvar för t ex barnomsorgen i närområdet kan räknas både ekonomiska föreningar, ideella föreningar och folkrörelseknutna stiftelser.

För HSB som bostadskooperativ medlemsorganisation är den kooperativa föreningen, dvs den ekonomiska föreningen, den naturliga associationsformen även för barnomsorgsverksamhet. Verksamheten har till ändamål att främja medlemmarnas/nyttjarnas ekonomiska intressen genom att i egna eller förhyrda lokaler bedriva förskole- och fritidsverksamhet för barn i åldrarna 0-12 år.

Föräldrar, kommun och HSB bör kunna samverka inom barnomsorgen. Samhället har det primära ansvaret. HSB kan lokalt på olika sätt medverka bl a i alternativa former.

HSB kan därför

- * bistå föräldragrupper med hjälp till lokaler för barnomsorg, hjälp med myndighetskontakter, förvaltning av lokaler

HSB:s primära uppgift är inte att bedriva verksamheter som ankommer på kommuner och landsting. Däremot är man beredd att samverka med t ex kommunerna och komplettera det offentliga utbudet av bl a barnomsorg.

Inom dessa offentliga ramar bör enskilda människor organiserade i demokratiska föreningar (föräldra-kooperativ) uppmuntras ta ett ökat ansvar för den lokala välfärden i sitt närområde, t ex för driften av ett daghem.

Till sådana demokratiska föreningar som kan ta ett ansvar för t ex barnomsorgen i närområdet kan räknas både ekonomiska föreningar, ideella föreningar och folkrörelseknutna stiftelser.

För HSB som bostadskooperativ medlemsorganisation är den kooperativa föreningen, dvs den ekonomiska föreningen, den naturliga associationsformen även för barnomsorgsverksamhet. Verksamheten har till ändamål att främja medlemmarnas/nyttjarnas ekonomiska intressen genom att i egna eller förhyrda lokaler bedriva förskole- och fritidsverksamhet för barn i åldrarna 0-12 år.

Föräldrar, kommun och HSB bör kunna samverka inom barnomsorgen. Samhället har det primära ansvaret. HSB kan lokalt på olika sätt medverka bl a i alternativa former.

HSB kan därför

- * bistå föräldragrupper med hjälp till lokaler för barnomsorg, hjälp med myndighetskontakter, förvaltning av lokaler
- * i samband med nyproduktion eller ombyggnad av bostäder erbjuda kommunen samverkan inom barnomsorgen, t ex i form av folkrörelsekooperativt daghem.

HSB anser sig däremot inte mera allmänt kunna sätta sig i kommunens ställe och ta över driften av befintliga daghem. HSB verkar utifrån medlemsintresset. HSB:s engagemang bygger på ett lokalt behov som kan lösas i kooperativ driftform.

Uppgifter om antalet föräldrakooperativa daghem under HSB-förvaltning saknas dessvärre.

En finns ett "HSB-Dagis" i funktion. Stiftelsen Edsbacka Daghem i Sollentuna med HSB-föreningen och kommunen som lika stiftare. Styrelsemedlemmarna i stiftelsen utses till 4/5 av bostadsrättsföreningen och skall vara föräldrar som bor i HSB.

Inom HSB diskuteras en (juni 1987) kooperativa daghem på flera orter. Därvid eftersträvas att associationsformen blir den ekonomiska föreningen med enskilda föräldrar, bostadsrättsföreningen och HSB som medlemmar och med en majoritet av föräldrarna med barn i förskolan i medlemskåren. Initialt kan HSB-föreningen också utgöra styrelse för daghemsföreningen. Ansvaret bör emellertid successivt övergå till föräldrakretsen.

HSB Riksförbund tillhör också stiftarna till Serviceföreningen Vårat Dagis som konstituerades i december 1986. Vårat Dagis har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att erbjuda medlemmarna konsulttjänster och information rörande barnomsorg, särskilt daghemsverksamhet, på kooperativ grund.

HSB:s engagemang inom äldreboende och äldreomsorg

Antalet pensionärsmedlemmar i HSB är relativt sett större än genomsnittet i populationen i landet. Närmare 30 % av HSB:s bostadsrättshavare är pensionärer, mot ca 20 % i genomsnitt i befolkningen. Medlemmarnas intressen av att snabbt förverkliga ett serviceinnehåll

och en kvarboendestandard sammanfaller därmed i högsta grad med samhällets ambitioner sådana de kommit till uttryck i bl a regeringspropositionen "Bo på egna villkor" och den till följd av denna inrättade boendeservice-delegationen.

Samarbete med Pensionärernas Riksorganisation (PRO)

Sedan flera år bedriver HSB ett nära samarbete med Pensionärernas Riksorganisation, PRO. Resultatet av detta samarbete har blivit ett gemensamt "Principprogram för det kooperativa alternativet inom äldreboendet" samt rapporten "Kooperativt äldreboende; Boendeservice". En tredje rapport är under planering.

Principprogrammet har bl a lett till bildandet av kooperativa bostadsrättsföreningar för äldre och till bildandet av omsorgscentrum med lokaler för skola, förskola och dagcentral samt pensionärslägenheter. Vidare har ett antal projekt med utvidgad boendeservice av typ lätt social hemtjänst för att hjälpa främst äldre medlemmar tillkommit. HSB-PRO:s samarbete syftar till att avbyråkratisera och bostadsanknyta serviceutbudet för att därigenom bl a minimera antalet inblandade personer i omsorgsarbetet.

Bostadsrättsföreningar för äldre

En bostadsrättsförening för äldre, ibland kallad seniorförening, skiljer sig gentemot en vanlig kooperativ bostadsrättsförening genom ett tillägg i stadgarna med krav på uppnådda 55 alternativt 60 år som villkor för medlemskap i föreningen och därmed för erhållande av bostadsrätt. Kravet gäller medlemmen; medboende kan självfallet vara yngre.

Ett 30-tal äldre bostadsrättsföreningar är f n under byggnation eller planering. I slutet av 1987 beräknas ett tiotal vara färdiga. Härutöver bygges eller

planeras ett 30-tal projekt med särskild anpassning till äldreboende integrerat i ordinära bostadsrättsföreningar.

Äldreföreningen ges en lägenhetssammansättning och-standard som är särskilt avpassad till äldre. I föreningen finns oftast också tillgång till lokaler av typ dagrum och för hemtjänstpersonal. Äldreföreningens förvaltning och verksamhet behöver därmed inte inskränka sig till traditionella boendeaktiviteter. Äldreföreningens personal och hemtjänstpersonalen kan samverka. Genom avtal med kommunen kan föreningens lokaler också upplåtas för allmänna äldreomsorgsändamål.

Projektet "Vidgad Boendeservice"

Boendeservicerapport II mellan HSB och PRO utvecklar och fördjupar tankarna om omsorg och service i boendet. All service skall vara lättåtkomlig, dvs finnas i närområdet. HSB:s egen boendeservice är redan höggradigt decentraliserad. Det gäller nu, enligt rapporten, att även nå ut med kommunens service i bostadsområdet och få till stånd en samverkan mellan kommunen och bostadsrättsföreningen. Därjämte är det av stor betydelse att stimulera socio-kulturella aktiviteter typ PRO:s väntjänstprojekt för att motverka ensamhet och isolering och därmed förebygga omfattande vårdbehov och institutionsvistelse.

Med HSB:s fastighetsförvaltning som grund, i förening med medlemmarnas frivilliga insatser, kan service-utbudet i bostadsområdet vidgas så att äldreboendet kan fungera integrerat och långt upp i åldrarna. En utvidgning av boendeservicen innebär att den kooperativa medlemsorganisationen tillföres nya ansvarsuppgifter. Därigenom ges bostadsförvaltningen ett bredare innehåll - flera tjänster - och traditionella sektorsgränser mellan boendeförvaltning

och kommun och mellan olika kommunala verksamheter kan överlappas.

Ett integrerat tjänsteutbud i kooperativ regi innebär i andra änden att den sociala hemtjänsten i kommunalt huvudmannaskap kan avlövas vissa rutinuppgifter. Redan i nuläget finns uppgifter både inom och utom den sociala hemtjänsten som lämpligen kan utföras av HSB:s fastighetsförvaltning, t ex städning, fönsterputs, snöröjning, matdistribution. Också andra typiska hemtjänstuppgifter såsom inköp, tvättning, bud och matlagning kan och bör prövas ingå i en mer socialt präglad och kooperativt styrd fastighetsförvaltning och hemtjänst.

Härigenom nås flera samtidigt önskvärda syften

- * de bostadssociala målen kan uppnås och bostadsområdet utvecklas till en social knutpunkt och en plats för lokalt och demokratiskt styrd resursfördelning
- * samhällets ambitioner om ökat kvarboende kan snabbare förverkligas jämsides med en ökad avinstitutionalisering
- * ett överförande av mera praktiskt inriktade rutinsysslor, från kommunens hemtjänst till fastighetsförvaltningen, kan innebära en ökad kontinuitet i kontakten mellan vårdgivare och vårdkonsumenterna kan bli sina egna beslutsfattare
- * kommunens sociala hemtjänst kan inriktas på mera angelägna omsorgs- och omvårdnadsuppgifter: resurser kan frigöras för personlig omvårdnad och tyngre vård
- * de olika personalgruppernas yrkesroller vidgas, t ex kan vårdbiträden mera ägna sig åt kvalificerad personlig omvårdnad och ADL-träning i

försöksverksamhet eller diskuterade sådan. 24 st befann sig på diskussions- eller planeringsstadiet.

En rundringning i december 1986 visar att ett minst 20-tal projekt är under planering i HSB-föreningarna. I flera av de diskuterade projekten har positiva kontakter etablerats med respektive socialförvaltning.

Pensionärernas inställning till boendeservicen

En klar majoritet av pensionärerna är gynnsamt inställda till utökad service i boendet. Endast ett fåtal motsätter sig att en viss eller vissa tjänster skulle utföras av HSB:s personal.

Pensionärerna vill helst själv betala för tjänsterna. Hjälp med fönsterputsning och städning är de mest efterfrågade tjänsterna. Många har dock svårt att bestämma sig för hur mycket tjänsterna är värda.

Så kan man i korthet sammanfatta den äldreundersökning Sifo gjort på uppdrag av HSB Riksförbund.

HSB/Sifo-undersökningen genomfördes som telefonintervjuer under maj och juni 1987. Totalt tillfrågades 506 pensionärer om hur man trivs, hur man mår och om attityder till nya serviceformer.

Hela 83 % av samtliga pensionärer tyckte HSB:s försöksverksamhet var mycket eller ganska värdefull varav 58 % mycket värdefull. Endast 5 % av de tillfrågade avvisade verksamheten som inte alls värdefull.

HSB/Sifo-undersökningen genomfördes som telefonintervjuer under maj och juni 1987. Totalt tillfrågades 506 pensionärer om hur man trivs, hur man mår och om attityder till nya serviceformer.

Hela 83 % av samtliga pensionärer tyckte HSB:s försöksverksamhet var mycket eller ganska värdefull varav 58 % mycket värdefull. Endast 5 % av de tillfrågade avvisade verksamheten som inte alls värdefull.

Svenska pensionärer ger således klartecken till HSB:s vidgade boendeservice för att öka möjligheterna till kvarboende.

Pensionärerna hade svårare att ange hur ofta man själv skulle önska sådan service om den fanns att tillgå i det egna bostadsområdet, men 50 % av 80 år - uppgav ganska ofta. 41 % av pensionärer med bostadsrättslägenhet kunde tänka sig att få hjälp genom vidgad boendeservice.

Både pensionärer i HSB-lägenhet och övriga pensionärer var positiva till det tjänsteutbud som erbjödes. Endast 8 % av boende i HSB-lägenhet fann någon tjänst som man inte ville HSB ordnade.

55 % av pensionärerna skulle vilja betala för boendeservice själva, endast 6 % på hyran och 14 % via skattsedeln. Skattevägen förordades dock av 20 % av de tillfrågade männen.

Däremot var pensionärerna mera svävande till hur mycket man ville betala för boendeservicetjänster, om man skulle betala själv, oavsett om man skulle erlägga avgift månadsvis eller per timme. De flesta tog inte ställning till denna fråga. Bland boende i bostadsrättslägenhet tänkte sig t ex 28 % att betala högst 50 kr per timme. 68 % tog inte ställning.

Framtida kooperativa inslag i den öppna hälso- och sjukvården

Större delen av all sjukvårdskonsumtion sker idag i hemmen; 1981 registrerades 38 miljoner vård dagar på sjukhus mot 87 miljoner sjukdagar i hemmen. Siffran är i själva verket ännu större, då pensionärerna inte erhåller sjukpenning. Antalet sjukdagar i hemmen ökar, inte minst till följd av intentionerna om ökat kvarboende för äldre.

Liksom andra bostadsanknutna tjänster, t ex hemtjänst och barnomsorg, kan även hälso- och sjukvården till en del ingå som en decentraliserad och kooperativ resurs i bostadsområdet i en framtid. Till boendet skulle kunna knytas en konsumentstyrd primärvård med t ex distrikts-sköterskevård, förebyggande hälsovård, egenvårdsråd, rehabiliteringsaktiviteter.

Även inom HSB diskuteras dessa frågor på ett idémässigt plan. Förslag om en kooperativ, boendeanknuten hälso- och sjukvård i mera organiserad form har emellertid ännu inte lagts fram.

Med erfarenheter i HSB:s bostadsrättsföreningar för äldre är fn också ett idéprogram för kooperativt gruppboende under utformning. Gruppboendet är avsett att baseras kring ett antal individuella lägenheter med egen ingång och knutna samman kring gemensamma lokaler för måltider, samvaro och sysselsättning (terapi etc). Det kooperativa gruppboendet kan byggas in i vanliga bostadshus och erbjudes olika grupper handikappade t ex utvecklingsstörda, senildementa, trafikhandikappade osv.

RIKSBYGGEN OCH FRAMTIDEN FÖR KOOPERATIV UTVECKLING

Göran Ferm

Bakgrund

Funderingar kring nya uppgifter av kooperativ karaktär, framförallt med anknytning till bostadsrättsförvaltningen, är inte nya inom Riksbyggen. Dels är ju detta något som ligger naturligt i bostadsrätten som sådan, och därmed lika gammalt som Riksbyggen och HSB. Dels kan man väl konstatera att ända sedan 70-talets början har Kooperationen och arbetarrörelsen mer aktivt än tidigare lyft fram folkrörelseverksamheten som ett utvecklande alternativ och/eller komplement till såväl privat som offentlig verksamhet - SSUs folkrörelsekampanj 1973-74 brukar många peka på i sammanhanget. Dessutom kan vi konstatera att den mera moderna diskussionen om kooperativ utveckling inom Riksbyggen antydde redan i början av 70-talet och var i full gång redan i samband med 1980 års extra Riksbyggen-kongress.

När Bertil Lundgren (numera chef för Riksbyggens Konsultkontor i Göteborg) föredrog det forsknings- och utvecklingsprojekt på förvaltningsområdet som Riksbyggen då var engagerat i, sa han bl.a. så här:

"-... under gårdagen kunde jag konstatera att flera talare ansåg det angeläget att Riksbyggens tog itu med förvaltningsfrågorna. Det pekades bl.a. på Riksbyggens ansvar att skapa aktiviteter i bostadsområdena, medverka till en gemenskap och möta de sociala problem som i många bostadsområden tenderar att ta överhanden."

Han exemplifierade sedan med åtgärder mot vandalisering, aktivisering av bostadsrättsföreningarna, brukarmedverkan i fastighetsförvaltningen, ökat boendeinflytande i hyresrätt, samt ombildning till bostadsrätt m.m.

Sedan kom idéerna att växa fram på olika håll i landet, och man beslöt att arbeta fram ett rejält program på området "Kooperativ utveckling" inför 1985 års Riksbyggen-kongress.

Man lyfte också fram ett antal konkreta exempel, där verksamheten redan hade satt igång, eller höll på att startas - och som borde kunna fungera som inspirationskällor för att gå vidare på andra håll:

Teleskopsgatan i Bergsjön, Göteborg

Riksbyggen köpte här nio stjärnhus, svårt drabbade av segregation och där hälften av lägenheterna stod tomma, för att minska segregationen och stabilisera förhållandena genom ombildning till bostadsrätt. Två av husen - med 80 lägenheter - byggs om till kompletta enheter för äldrevård, i nära samverkan med sjukvårds- och socialförvaltning. Några inslag i detta äldreboende är särskilt viktiga:

- grunden är ett vanligt bostadsrättsboende med egna kontrakt
- ändå skall all den vård och service som idag erbjuds i servicehus och sjukhem kunna erbjudas
- oavsett vilken vårdnivå man behöver ska man kunna bo kvar i sin egen lägenhet - således behovsanpassning
- många gemensamhetsutrymmen och gemensamma aktiviteter i samverkan mellan boende, anhöriga, föreningsliv och anställd personal. Här ska bl.a. finnas reception som också är mottagningscentral för trygghetslarmet, restaurang, vårdlokaler, odlingslotter m.m. - allt under starkt och direkt påverkan från de boende genom bostadsrättsföreningen.

Hur det sedan verkligen blev beskrevs på följande sätt i tidningen Öppet Hus i maj 1987, då inflyttningen hade skett:

- Det finns ett stort behov av den här boendeformen, säger Kerstin Söderström som ansvarar för äldreomsorgen i västra Bergsjön. Vi har för närvarande fler intresserade än antal lägenheter. Även för unga handikappade är det attraktivt att bo så här istället för på institution.

Vid den gemensamma entrén till de båda nio våningshusen finns en stor reception dit alla lägenheter står i direkt förbindelse. Där finns tillgång till hjälp dygnet runt.

Hemsamariter kommer till dem som behöver hjälp med städning, tvätt, disk, matlagning och andra hushållssysslor. Sjukvårdspersonal från den näraliggande vårdcentralen tar hand om den medicinska omvårdnaden. Tanken är att även den som har stora hjälpbehov ska kunna bo kvar i sin lägenhet.

Dessutom har de boende i gemenskapsutrymmena tillgång till hår- och fotvård, terapilokaler, sjukgymnast och restaurang med subventionerad mat.

Flera stora samlingslokaler finns också i de gemensamma utrymmena. De är tänkta för allehanda möten som dans och andra samkväm.

- Produktionskostnaden för ombyggnaden stannar vid 50 miljoner kronor och det är betydligt billigare än att bygga nytt, säger Kjell Andersson på Riksbyggen i Göteborg. Han har varit med och planerat det unika projektet.

Totalt kommer ett 100-tal personer att bo i de två höghusen. Priset för lägenheterna är satt så att ingen ska behöva avstå av ekonomiska skäl, mellan 5 000 och 5 500 kronor kostar de.

För den summan får man en tvårums- eller trerums-lägenhet (sovrummet kan med en skiljevägg enkelt göras om till två mindre rum) på cirka 75-80 kvadratmeter. Normal månadshyra ligger på 2 600 kronor.

Om någon flyttar ut säljs lägenheter tillbaka till föreningen uppräknat med index. Bara det man själv lagt ut kan man få extra ersättning för.

Iörrösen, Malmö

Bunkeflobyggen, som förvaltas av Riksbyggen, har från Malmö kommunala bostadsaktiebolag övertagit 1 100 lägenheter i Rosengårdsområdet. Avsikten med köpet var

att ge både miljön och serviceutbudet en ansiktslyftning. Ombyggnation av området är klart under våren 1987. Ett omfattande samråd med de boende har skett, för att utröna vad som brister och vad som ska göras. Bland annat har detta lett fram till ett mycket omfattande boinflytandeavtal för hyresgästerna. Alla lägenheterna var hyresrätter, och kommer så att förbli. Nästa steg i utvecklingen blev att bilda ett bostads- och servicekooperativ i området.

I månadsskiftet februari-mars 1986 bildades ett servicekooperativ i området Törnrosen. Man bestämde sig för att inledningsvis ta på sig ansvaret för receptionsverksamhet med tillhörande sysslor och drift av en cafeteria. På sikt är man intresserad av att gå vidare med de "tyngre" uppgifterna som att i samarbete med kommunen ta ansvar för barnomsorg och hemtjänst.

I kooperativet ingår representanter för de boende, föreningslivet i området, fastighetsägaren och Riksbyggen som har förvaltningsansvaret för fastigheterna. Genomarbetade stadgar är framtagna och kooperativet får eget ekonomiskt ansvar.

Vad som sedan har hänt har beskrivits i två omgångar i Boendeservicedelegationens skriftserie "Service i samverkan". Först i nr 2 mars -87:

Riksbyggen, som förvaltar området, tog vid sin kongress 1986 ett beslut om kooperativ utveckling. De tyckte att den kooperativa idén borde kunna tillämpas i ett sådant här område. Så föddes tanken på ett kooperativ. Hyresgästerna fick ett förslag som sedan utvecklades i samråd med bostadsföretaget.

Områdeskooperativet

Bakom hyresgästernas strävan att utveckla ett områdeskooperativ i Törnrosen kan man ana ett intresse för att skapa en god bostadsmiljö i vid bemärkelse. Hyresgästerna ville skapa ett innehåll i bostadsområdet som fyllde viktiga behov och som de kunde vara stolta över.

Kooperativets uppgift är att bidra med service i området. Det ska sköta en reception, ha hand om lokalbokningarna i området, förmedla barnvakt, hyra ut verktyg och maskiner, förmedla hjälp med städning, inköp, enklare reparationer m.m.

Receptionen ska fungera som något av en sambandscentral i området. Den kommer att dela lokaler med områdets förvaltningskontor.

Alla boende kan om de vill bli medlemmar i kooperativet. Det kostar 400 kronor om året att vara medlem. Avgiften kan erläggas i form av arbete åt kooperativet. Ekonomiska skäl ska inte få utestänga någon från medlemskap.

Många hyresgäster har uttalat intresse för att bli medlemmar men än så länge, så här i starten, är det dock några eldsjälar som kooperativet står och faller med.

Bunkeflobyggen och Riksbyggen stöder områdeskooperativet både i ord och handling. De ställer bland annat personal till förfogande. Malmö kommun har också bidragit med pengar, likaså staten.

En mer personlig bild av utvecklingen gavs i "Service i samverkan" nr 3, juni -87:

"Grannar emellan"

Doris Fritztén är 1:e hemvårdare och arbetar i bostadsområdet Törnrosen i Malmö. Hon har sin arbetsplats i samma lokaler som distriktskontoret och områdeskooperativet. Kooperativet utvecklar service i samverkan och erbjuder olika tjänster inom bostadsområdet.

Doris förmedlar inte bara hemtjänst. Genom sin anknytning till områdeskooperativet kommer hon i kontakt med många hyresgäster i Törnrosen, mest äldre.

- En del vill bara tala om sin osäkerhet, säger Doris. De har inte direkt behov av hemtjänst men de behöver stöd i omvärlden. Någon att prata med och dela sina glädjeämnen och bekymmer med. Områdeskooperativet är ett utmärkt forum för det. Vi försöker förmedla kontakter grannar emellan. Det finns en vilja att hjälpa varandra, att stödja sina grannar. En del äldre och handikappade jobbar för kooperativet, t.ex. bakar de till kaféet.

- Att vi har en träffpunkt här i området är bra. Vi kan komma till tals med varandra och vi kan

bygga upp ett ömsesidigt förtroende. Hittills har jag bara mött positiva reaktioner på vårt sätt att arbeta och den atmosfär som kooperativet skapat. Mitt arbete har blivit mer personligt, mer socialt och mindre specialiserat.

- Vi stödjer att grannar hjälper grannar. Det underlättar för oss som jobbar inom hemtjänsten. Men det viktigaste är ändå det att de som bor här känner trygghet. Det tycket jag att vi har åstadkommit för en del.

Kv. Råknestickan, Linköping

Ur rapporten Kooperativ utveckling:

"I kv. Råknestickan förener Riksbyggen och AB Östergötlands landstings bostadsbyggen samt socialtjänsten i Linköpings kommun sina resurser för ett bättre boende för alla åldrar.

I kvarteret finns barnomsorg, daghem/fritidshem för 20 barn, 1-10 års. Dagbarnsvårdare i området har samma arbetsledare som övrig barnomsorgspersonal och använder samma lokaler.

För pensionärer finns 35 lägenheter anknytna med trygghetslarm till jourcentral i de gemensamma lokalerna. Centralen är bemannad dygnet runt.

Avsikten är att även om man har ett stort behov av omvårdnad ska man kunna bo kvar i sin lägenhet och få den hjälp man behöver av serviceboende eller social hemtjänst. För att bättre utnyttja områdets resurser kommer en del av de gemensamma lokalerna att samutnyttjas mellan barnstugan och servicecentralen. Detta gäller speciellt terapi-lokaler och restaurang.

Förutom detta bekostar kommunen 40 % av en fastighetssköttartjänst enbart för att ge speciell service åt pensionärerna. Denna kan bestå av hjälpa till med att sätta upp gardiner, utföra något mindre hantverksarbete inne i lägenheten eller helt enkelt byta några ord med pensionärerna."

Så här beskrevs senare det hela i ett reportage i tidningen Öppet hus:

När Olle Ståhlberg, fastighetsskötare i kvarteret Räknestickan i Linköping, går in till 86-åriga Elin Johansson för att byta en glödlampa och småprata över en kopp kaffe, gör han ett jobb som betalas av två arbetsgivare.

Sextio procent av hans tid betalas av Riksbyggen. De resterande fyrtio av Linköpings socialförvaltning.

Olle Ståhlberg är helt enkelt ett av de första exemplen på en kooperativ inbrytning i den offentliga sektorn.

- Visst är jobbet lite annorlunda här på Räknestickan. Här kan jag ta mig tid för att sitta och prata med de gamla som ofta är rätt ensamma.

- Som en terapeut, säger Olle på sin mjuka östgötska och ler med vänliga ögon.

Kvarteret Räknestickan ligger några kilometer utanför Linköpings centrum, där den vindpinade slätten tar vid. I de gula trevåningshusen, som byggts och förvaltas av Riksbyggen, finns 63 vanliga hyreslägenheter och 35 servicelägenheter.

Ett av 80-talets många nya bostadsområden där olika funktioner och ålderskategorier integrerats. Servicelägenheterna ligger intill en hemvårdscentral med kommunalt anställd personal. Där finns fritidslokaler, en vävstuga, och en restaurang som används både av serviceboende och dagisets barn och personal.

Det var inte ur något visionärt program om Kooperationens roll i den offentliga sektorn som tanken på ett samarbete mellan Riksbyggen och kommunen växte fram.

- Nej vi vill helt enkelt ha en praktisk lösning på ett problem, säger Hans Salomonsson på Riksbyggen i Linköping.

- För oss var Räknestickan inte stort nog för en heltidstjänst som fastighetsskötare.

- Samtidigt behövde kommunen ha någon här som kunde hjälpa de äldre att sköta sina moderna lägenheter, som har larmsystem, varmluftsugnar, värmeväxlande och andra tekniska attiraljer, säger Hans Salomonsson.

- Frågan var om socialtjänsten skulle sköta fastighetsskötseln eller om fastighetsskötseln skulle sköta en del uppgifter som normalt är socialtjänstens.

Riksbyggen ville undvika att det uppstod en konflikt där kommunen ställde större krav på fastighetsskötseln av sin del av lokalerna jämfört med den övriga delen av Räknestickan.

- Då gällde det att hitta rätt man och tankarna föll snart på Olle, han är perfekt för att han är så familjär av sig, säger Hans Salomonsson.

Kärna Centrum, Malmslätt

Ur rapporten Kooperativ utv.:

"Kärna centrum kommer att bli väl tillgodosett vad gäller vård, omvårdnad och service. Inom ett begränsat område kommer att finnas dagcentral, vårdcentral, sjukhem, servicelägenheter, bibliotek, överbyggt torg, butiker med post, apotek osv.

120 lägenheter kommer att finnas i detta centrum. Av dessa lägenheter kommer 37 att vara service-lägenheter. Projektet kommer att drivas som en bostadsrättsförening i samverkan mellan kommunen och Riksbyggen.

Dagcentralen för pensionärer kommer att rymma restuarant och en central för hemvårdsassistenter som ska betjäna hela Malmslättområdet. En reception kommer att finnas som kommer att förmedla kommunens service och ta emot samtal från pensionärer i servicelägenheterna. Receptionen kommer också att ta emot trygghetslarm och är därför bemannad dygnet runt. Barnstugan som finns i området har personal som kommer att arbeta med såväl familjedaghemmen som barndaghemmet. Precis som i Räknestickan kommer samutnyttjande av lokalerna att ske.

I Kärna centrum kommer dessutom att finnas vårdcentral och ett vårdhem. Vårdhemmet kan då rikta sina resurser mot dels pensionärer i servicelägenheterna och dels inom sjukhemmet."

Nödinge, Ale

Ur rapporten Kooperativ Utveckling:

"Det utvecklade boendeinflytandet i Alebyggen, förvaltat av Riksbyggen, är allmänt känt, varför detta inte närmare behöver presenteras. I Nödinge har nu också inrättats ett kommunalskontor där man kommer att hantera sociala frågor, skolfrågor, ärenden angående fritidsverksamheten och kultur. I samma byggnad som kommunalskontoret är beläget kommer Alebyggen att inrymma sitt bosome-
kontor. Där sammanförs service för såväl teknisk och ekonomisk förvaltning på ett och samma ställe för att denna lätt ska nås av de boende.

I Nödinge byggs för närvarande också två bostads-
hus om. Ett är avsett för servicelägenheter. Det andra är projektet för att inrymma en dagcentral för pensionärer."

Detta område är nu ett av åtta projekt som i juni -87 beviljades bidrag för utveckling av samordnad boende-
service. Inriktningen beskrivs så här i press-
meddelandet från bostadsdepartementet:

"AB Alebyggen får 2 050 000 kr under tre år för att utveckla service i samverkan i kommunalen Nödinge. Ambitionen är att utveckla en samlad syn på kommunalen Nödinge. Genom att utveckla verksamheter, bygga upp relationer och öka samarbetet vill man förbättra närmiljön och boendeservicen. Man vill särskilt arbeta med:

- föreningarnas sociala ansvar,
- dagcentralens tillgänglighet,
- integrerad boendeservice,
- föreningshuset Träffpunkten,

- framtidssymposium,
- fältarbete och attitydförändring.

De övergripande mål som ska präglar arbetet är att:

- alla ska ha möjlighet att bo kvar i en vanlig bostad,
- omflyttningen och avflyttningen i bostadsområdet ska minska,
- befolkningsminskningen ska motverkas,
- barn och ungdomar ska ges bästa möjliga uppväxtmiljö i socialt och kulturellt hänseende,
- beroende av socialt och ekonomiskt bistånd hos särskilt utsatta grupper ska förebyggas,
- vandalisering, skadegörelse och busliv i kommundelen ska förebyggas och minimeras,
- hushållningen med de samlade resurserna i Nödinge i form av lokaler, personal, material och ekonomi ska förbättras."

Kooperativ hyresrätt

Kooperativ hyresrätt är utan tvivel en utveckling av de kooperativa idéerna. Tanken här är ju att försöka förena ett spekulationsfritt boende av hyresrättsmodell med bostadsrättens inflytandefördelar - en modell som också har blivit mer och mer efterfrågad från olika kommuners sida.

Modellen utvecklas ursprungligen i Stockholm av Riksbyggen tillsammans med kommunen, där också flera projekt är på väg att förverkligas, bl.a. kvarteret Rostugnen vid Ulvsundasjön.

Först ut med att förverkliga ett projekt med kooperativ hyresrätt var dock Örebro, där det gamla Ålderdomshemmet Åbackehuset byggdes om till ungdomsbostäder med kooperativ hyresrätt.

Denna modell har dock inspirerat fler, inte minst kommunala företrädare i kommuner där överlåtelsepriserna på bostadsrätter börjar bli så höga att de blir oöverkomliga för de flesta - och sådana områden finns nu på långt flera håll än Stockholm och Göteborg, där problemet är känt sedan länge. Därför är också flera kooperativa hyresrättsföreningar på gång bl.a. i Lund.

Riksbyggens arbetsgrupp för äldreboende lyfte också fram idén om kooperativ hyresrätt som en positiv modell för äldreboende, och diskussioner om inrättande av en första sådan förening har inletts med Tyresö kommun.

Den fortsatta utvecklingen

Utvecklingen inom Riksbyggen fortsätter nu i snabb takt på flera områden:

Vidgad boendeservice

Målet här är att på allt fler håll kunna erbjuda vidgade förvaltningstjänster, både för vanliga boende, och speciellt för äldre och handikappade - i samverkan med kommunerna. Detta kan t ex ske i form av servicecentraler, gärna i ett områdeskooperativs regi (av modell Törnrosen), men också som en vidgad verksamhet inom ramen för en mer traditionell förvaltningsverksamhet (av modell Räknesticken).

Så här skriver Riksbyggens äldregrupp under rubriken "Alternativ till social hemtjänst":

"Viktiga förutsättningar för att äldre människor skall kunna bo kvar i sin bostads- och invanda miljö är att det finns möjligheter att få hjälp med hushållsarbete och andra praktiska sysslor. Det kan gälla inköp, städning, tvätt, snöskottning m.m. Sådan hjälp ges i stor utsträckning informellt av barn, grannar, vänner och givetvis av make/maka. För äldre personer som

saknar närstående är kommunens sociala hemtjänst det alternativ som bjuds.

Det pågår en diskussion om att olika servicetjänster skall kunna utföras av andra som komplement till den sociala hemtjänsten. På några håll i landet har alternativ prövats även om omfattningen fortfarande är blygsam. Som exempel kan nämnas de servicecentraler som Borlänge kommun inrättat dit pensionärer kan vända sig för att mot en låg timkomstnad få olika servicetjänster utförda utan behovsprövning. Dessa tjänster utförs av ungdomar inom ramen för ungdomslagen. Här kan t.ex. villaägare få hjälp med snöskottning och trädgårds-skötsel samt småreparationer, tjänster som annars är svåra att få gjorda utan alltför höga kostnader.

Andra alternativ är kooperativ där de boende går samman om servicen. De former som främst prövats avser fritids- och hobbyverksamheter samt drift av cafeteria m.m. Man kan emellertid tänka sig att kooperativ även svarar för annan service. Försök med s.k. utvidgad fastighetsservice pågår på flera håll i landet, bl.a. i Riksbyggens regi. Denna innebär att de boende mot avgift erbjuds olika tjänster av bostadsförvaltaren.

En del av den sociala hemtjänstens arbetsuppgifter kan i vissa fall med fördel övertagas av fastighetsservicen. Servicen bör dock vara ett komplement till den sociala hemtjänsten. Det är viktigt att kostnaderna för att utnyttja fastighetsservice och social hemtjänst likställs för den enskilde. Det behövs därför en samordning av kostnaderna där vissa kommunala subventioner till utvidgad fastighetsservice kan bli aktuella. Detta bör kunna ske genom överläggningar mellan berörda parter.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas servicen i småhusområden. I dessa är den allmänna servicen ofta dålig och behoven av sådana tjänster stora. Många äldre måste, förutom sedvanlig hemhjälp, få hjälp med enklare

trädgårdssarbeten, snöskottning, småreparationer etc. En samordning med fastighetsservicen i närbelägna flerbostadshus bör kunna ske."

Nya former för äldreboende

Våren 1987 avlämnade Riksbyggens arbetsgrupp för äldreboende sin rapport. De förordade framförallt stor variation i utbudet vad gäller äldreboende. De stöder tendensen till avveckling av institutionsboendet till förmån för sådan utformning av bostäder, utemiljö och service i bostadsområdena så att de flesta äldre ska kunna bo kvar. Därvid förordar man också olika kooperativa lösningar; t.ex.:

- vidgad boendeservice i kooperativ regi, typ
Törnrosen
- särskilda bostadsrättsföreningar för äldre
- kooperativ hyresrätt för äldre

Och därtill förstås mer traditionella lösningar i form av servicehus med dagcentraler m.m.

På dessa områden pågår också mycket inom Riksbyggen.

Servicehus

Vad gäller projektering, byggande och förvaltning av servicehus har Riksbyggen sysslat med detta i snart 20 års tid och har bl.a. projekterat närmare ett 50-tal objekt under 70- och 80-talen. Här har också i många fall nya idéer vad gäller servicens nivå och inriktning kommit fram. Bland de senaste projekten kan nämnas:

Haninge: Handens servicehus, 2 servicehus i 7 vån.
med 62 lgh och mellanliggande lågdel.

Tierp: Kv. Björken, 2 servicehus i 2 resp. 3 plan,
24 lgh, dagcentral.

Sigtuna: Valsta, ombyggnad av 7 vån. bostadshus till vårdcentral, dagcenter och socialkontor.

Lomma: Servicehus med dagcentral inrymmande bibliotek, restaurang, hår- och fotvård, motions- och aktivitetslokaler, expedition m.m. ksamt 34 lgh främst för äldre och handikappade.

Sundsvall: Bergsåker. Ombyggnad av lägenheter till dagcentral m.m.

Bjuv: Ombyggnad av lägenheter till dagcentral m.m.

Här kommenterar Riksbyggens äldregrupp.

"Utvecklingen av servicehus går i två riktningar, dels mot mindre byggnader med färre lägenheter integrerat med normalbostadshusen, dels servicehus med ett större vårdinslag som alternativ till sjukhem och långvårds-sjukhus. Exempel på det senare finns i Uppsala och Linköping. Vissa servicehus har tillkommit genom ombyggnad av vanliga bostadshus, t.ex. Göteborg och Bjuv.

Planeringen av särskilda mindre vårdenheter, dvs. bostadsgrupper som anpassas till äldre med vårdbehov, är aktuellt i södra Sverige.

Kollektivhuset har flera gemensamma funktioner och lokaler på bekostnad av den egna bostadens utrustning och utrymmen. I Västerås och Örebro har Riksbyggen uppfört kollektivhus, som även riktar sig till äldre. I Västerås är kollektivhuset sammanbyggt med ett servicehus."

Bostadsrättsföreningar för äldre

Här pågår dels projekt som framförallt syftar till att kunna ge en mer utvecklad service, och där de boende

själva ska fortsätta bestämma över sitt område i bostadsrättsföreningens form, t.ex. i Västerås där man drar en åldersgräns vid 55 år. Men här pågår också projekt av en mer speciell karaktär och inte minst med regionalpolitisk betydelse. I bl.a. tre byar utanför Skellefteå och Ängelsberg har Riksbyggen byggt små bostadsrättsföreningar för att äldre glesbygdsbor (bl.a. fd bönder) ska kunna bo kvar i sin hemtrakt utan att behöva ta ansvaret för en hel gård utan kunna få hjälp med förvaltning etc. som i vilken bostadsrättsförening som helst. I Ängelsberg har föreningen också mycket fått karaktär av bostäder för äldre som länge bott på annat håll, men på äldre dar velat återvända till hembygden.

Ungdomsboende i kooperativa former

Riksbyggens arbetsgrupp för ungdomsboende, ledd av SSU-ordföranden Anna Lindh, förordade en hel del idéer med kooperativa inslag för att komma åt bostadsbristen bland ungdom. Inte minst argumenterade man intensivt för Kooperativ hyresrätt, som ett för ungdomar mer fördelaktigt alternativ än bostadsrätten, som tack vare långa kötider och höga grundavgifter och överlåtelsevärden är svåråtkomliga för de flesta ungdomar.

Man argumenterar också starkt för gemensamt ansvarstagande och gärna egna arbetsinsatser i form av målning, tapetsering etc. i samband med färdigställandet av särskilda ungdomsprojekt för att både få ner hyrorna och bidra till delaktighet och ansvarstagande för området. Kooperativa bostäder skulle också kunna vara en metod för att utveckla denna delaktighet och ansvarstagande.

Man argumenterade också för särskilda ungdomsstiftelser och/eller ekonomiska föreningar för att i samarbete mellan kommuner och bostadsföretag försöka få fram fler lägenheter för ungdom - eventuellt även andrahandsuthyrning av lägenheter i kooperativ regi.

Föräldrakooperativa daghem

Här medverkar Riksbyggen i föreningen Vårat Dagis tillsammans med de andra stora kooperativa organisationerna, med syftet att underlätta för föräldrar som vill starta föräldrakooperativa dagis. Riksbyggen menar att sådana daghem skulle kunna bli ett intressant komplement till den kommunala barnomsorgen, framförallt så länge vi har en bristsituation, och som också skulle kunna bidra till att skapa nya kvalitéer i barnomsorgen i form av mera direkt föräldraengagemang osv.

Här är det viktigt att verksamheten grundas på ett starkt och direkt inflytande från de medverkande föräldrarna. Samtidigt är det självklart att daghemskooperativen också måste inordna sig i kommunens barnomsorgsskö, så att inte kooperativen bidrar till ytterligare social segregation.

Utöver medverkan i föreningen Vårat Dagis kan Riksbyggen stödja utvecklingen genom att erbjuda hjälp med t.ex. administrativa och förvaltningsmässiga tjänster till kooperativen.

Administrativa tjänster

Även lättare administrativa tjänster kan vara av intresse för Riksbyggen att tillhandahålla inom fritidssektorn, alltifrån ekonomisk förvaltning till hjälp med föreningsbildning och utbildning av föreningsfunktionärer i organisatoriska frågor.

Denna typ av tjänster är också aktuell i samband med verksamheter där Riksbyggens kompetens tas i anspråk även i andra avseenden än de rent administrativa. Exempel på sådant kan vara medlemsbildade bostadskooperativ eller olika former av servicekooperativ inom ett bostadsområde. Det kan emellertid också röra sig om kooperativ som i fråga om verksamhet ligger utanför Riksbyggens befintliga kompetens, t.ex. olika

tillverkningskooperativ. I sådana fall är det rimligt att Riksbyggen anlägger en långsiktig affärsmässig bedömning. Kan vi genom att ge administrativt stöd bidra till en utveckling som på sikt innebär inte bara en breddning av kooperativ verksamhet utan också ökade affärsmöjligheter för Riksbyggen som serviceorganisation kan en kortsiktig avvikelse från affärsmässiga villkor godtas.

Till detta område hör också medverkan i olika kooperativa utvecklingscentra m.m. som bedrivs lokalt.

Verksamheter på fritidsområdet

Fritidssektorn i vidaste bemärkelse har i många avseenden behov av tjänster som det kan vara intressant för Riksbyggen att bevaka. Samtidigt kan ett engagemang för Riksbyggen i dessa verksamheter ge erfarenheter som kan vara till nytta för dem som utnyttjar Riksbyggens kunskande inom exempelvis förvaltning och projektering.

De tjänster som för Riksbyggens del kan vara intressanta är i första hand relativt tunga administrativa och organisatoriska uppgifter, projektering, skötsel, drift, underhåll, ekonomisk förvaltning m.m.

Ett engagemang inom fritidssektorn för Riksbyggens del behöver självfallet inte betyda att Riksbyggen ska utveckla egen kompetens när det gäller att bedriva fritidsaktiviteterna. I det avseendet finns bättre kompetens att tillgå hos kommunala fritidsförvaltningar, korpen och diverse frivilliga organisationer.

Utöver engagemanget för fritidsverksamheter i bostadsområdena håller Riksbyggen också på att utvecklas till ett ganska stort företag i turism- och fritidsbranschen på mera professionell och affärsmässig grund, men där detta i framtiden kanske mer direkt kan

kopplas till den kooperativa organisationen, t.ex. i form av medlemsrabatter etc. Det som redan finns - och där nya engagemang inte kan uteslutas - är bl.a. följande:

- Dundret (skidåkning, hotell, restaurang, konferens m.m., vildmarkspark, fjällvandring etc.)
- Gustavsvik (bad inne och ute, restaurang, konferens m.m., camping etc.)
- Ullna golfbana
- Hampetorps semesterby
- Projekterings- och förvaltningsuppdrag inom områden som Folkets Hus och Folkets Park, kulturlokaler m.m. (på senare tid bl.a. Tonhallen i Sundsvall, Kulturmagasinet där, Västerås Folkets Hus och Park, Linköpings Folkets Hus/Konserthus m.m.), men även travbanor, idrottsanläggningar m.m.

Kommersiella förvaltnings och energitjänster som
alternativ till offentlig egenregiverksamhet

Här är det redan nu ganska vanligt att kommuner och landsting lägger ut förvaltning på entreprenad till Riksbyggen, numera även ibland inkluderade tjänster som tidigare nästan alltid har varit i kommunala egenregiverksamheter (skolvaktmästare t.ex.). I Stockholm diskuteras nu att Riksbyggen ska ta över och rusta förfallna skolor, som sedan hyrs av kommunen.

Ett lika intressant sådan inslag för framtiden är Riksbyggens produktion av värme, vilket också kan innehålla mera direkta kooperativa inslag, i form av att bostadsrättsföreningar äger och förvaltar energianläggningarna. Sådan värmeproduktion säljs också redan nu till offentliga institutioner, som inte vill syssla med egen värmeproduktion.

Statens offentliga utredningar 1987

Kronologisk förteckning

1. Otillbörlig efterbildning. Ju.
2. Dödsboärande och samägande av jordbruksfastighet m. m. Ju.
3. Långtidsutredningen '87. Fi.
4. En ny kyrkolag m. m. Del 1. C.
5. En ny kyrkolag m. m. Del 2. C.
6. Folkstyrelsens villkor. Ju.
7. Barnets rätt. Ju.
8. Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet. Ud.
9. Det svenska totalförsvaret inför 90-talet. Fö.
10. Indrivningslag m. m. Fi.
11. Skydd för det väntade barnet. Ju.
12. Legitimation för vissa kiropraktorer. S.
13. Översyn av rättegångsbalken 3. Ju.
14. Mordet på Olof Palme. Ju.
15. Miljöskadefond. ME.
16. Begravningslag. C.
17. Franchising. Ju.
18. Internationella familjerättsfrågor. Ju.
19. Varannan damernas. A.
20. Läkemedel och hälsa. S.
21. Äldreomsorg i utveckling. S.
22. Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget. S.
23. Medicinteknisk säkerhet. S.
24. Produktsäkerhetslag. Fi.
25. Ökat kommunalt våghållningsansvar. K.
26. Enskilda vägar. K.
27. Skeppslega till utlännings. Tillstånd, dispenser, flaggskifte. K.
28. Bistånd för bättre miljö i u-land. Ud.
29. Stöd till näringslivet. Fi.
30. Fel i fastighet. Ju.
31. Integritetsskyddet i informationssamhället 4. Ju.
32. För en bättre miljö. ME.
33. Ju mer vi är tillsammans. Del 1. C.
34. —"—, Exempelsamling. Del 2. C.

Statens offentliga utredningar 1987

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Otillbörlig efterbildning. [1]
Dödsboärande och samägande av jordbruksfastighet m. m. [2]
Folkstyrelsens villkor. [6]
Barnets rätt. [7]
Skydd för det väntade barnet. [11]
Översyn av rättegångsbalken 3. [13]
Mordet på Olof Palme. [14]
Franchising. [17]
Internationella familjerättsfrågor. [18]
Fel i fastighet [30]
Integritetsskyddet i informationssamhället 4. [31]

Utrikesdepartementet

Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet. [8]
Bistånd för bättre miljö i u-land. [28]

Försvarsdepartementet

Det svenska totalförsvaret inför 90-talet. [9]

Socialdepartementet

Legitimation för vissa kiropraktorer. [12]
Läkemedel och hälsa. [20]
Äldreomsorg i utveckling. [21]
Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget. [22]
Medicinteknisk säkerhet. [23]

Kommunikationsdepartementet

Ökat kommunalt väghållningsansvar. [25]
Enskilda vägar. [26]
Skeppsleja till uttänning. Tillstånd, dispenser, flaggskifte. [27]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen '87. [3]
Indrivningslag m. m. [10]
Produktsäkerhetslag. [24]
Stöd till näringslivet. [29]

Miljö- och Energidepartementet

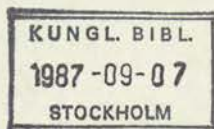
Miljöskadefond. [15]
För en bättre miljö. [32]

Arbetsmarknadsdepartementet

Varannan damernas. [19]

Civildepartementet

En ny kyrkolag m. m. Del 1. [4]
En ny kyrkolag m. m. Del 2. [5]
Begravningslag. [16]
Ju mer vi är tillsammans. Del 1. [33]
—", Exempelsamling. Del 2. [34]

ISBN 91-38-10011-8
ISSN 0375-250X